

Ruzsa Ferenc

A SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM A. 683 JELZETŰ PÁLMALEVÉL-KÉZIRATA

A Székely Nemzeti Múzeum könyvtárosa, Boér Hunor szíves közlése szerint:

„Talipotlevélre karcolt pálmalevél-kézirat, 25 összefűzött levél oldalanként 5 sor írással, aranyozott élekkel (23 beírt levél + 2 írás nélkül; 5,0 × 54,0 × 1,0 cm). Xántus János (1825–1894) ceyloni gyűjtése, valószínűleg dr. Ondaatje gyarmati segéd-főorvos szerezte be neki, Colombóban.¹

L. sz.: [SZNM, K] A[lapleltár. Tárgyak] 683 [a „Különböző tárgyak” listáján].

A kéziratot Vasady Gyula, a Székely Nemzeti Múzeum társalapító múzeumőre 1877. február közepén hozta el Xántustól, amikor felutazott Budapestre átvenni az 1849-es magyar Katonai Érdemrend első osztályának Kossuth adományozta példányát, melyet Bem tábornok Nagyszeben bevételéért, tehát valójában Erdély felszabadításáért kapott – Bem egyedülként viselt ilyen kitüntetést, mert a másik kitüntetett, Görgei nem vette át. Vasady február 14-én érkezett a fővárosba és jelentkezett az érdemrendet Budapesten kiállító Honvéd-menház bizottságnál, de a kitüntetés még másnap is megtekinthető volt, és Orbán Balázs is ekkor, február 15-én írt hozzá kísértőlevelet. 16-án reggel már vissza is utazott Kolozsvárra, tehát a megelőző két nap valamelyikén keresték fel együtt Xántust, és ő ekkor adta át Vasadynak az adományokat, melyeket az alakuló székely múzeumnak szánt. Vasady mind a budapesti újtjáról való beszámolóban, mind pedig a múzeum ún. *Alapleltár*-ában rögzíti, hogy a kézirat szíami királyi rendelésre, a 18. században készült.²

A kézirat régies khmer írással, *aksar kham* betűkkel íródott; ezt Kambodzsán kívül Thaiföldön (Sziám) is használták a páli nyelvű szövegek lejegyzésére.

A szöveg nyelve mindvégig páli.

A szöveg tartalma a buddhista páli kánon egy részlete: a *Sutta-pitaka* (Tanítóbeszédnek kosara) *Majjhima-nikāya* (Közepes [hosszúságú beszédek] gyűjteménye) első harmadának (*Mūla-parāṇāsa*, 'Gyökér (=kezdő) ötven [beszéd]') egy kötegni

szé, amely két tanítóbeszéd nagy részét tartalmazza. A két beszéd az MN 38 *Mahā-tanhā-saṅkhaya-sutta*, A szomjúhozás kioltásáról [szóló] nagy beszéd és az MN 39 *Mahā-Assapura-sutta*, Az assapurai ('lóvárosi') nagy beszéd (Fol. 15r1-től).³

A kéziratköteg 23 levélből (a továbbiakban: folio) és két borító-levélből áll. A köteg hosszában kb. az első és második harmadánál, magasságra felénél van átfúrva és vékony zsineggel rossz oldalról („külső margói” felől) összefogva.

A felső borítólemezen kívül a könyvtár ún. kisovális pecsétje található („SZÉKELY NEMZETI / MUZEUM / 1879. / SEPSISZENTGYÖRGY”) és a még imecsfalvi címke – a múzeum 1875–1879-ben, özv. Cserey Jánosné Zathureczky Emília alapításaként, a Kézdivásárhely melletti Imecsfalván, az ottani Cserey-kúriában alakult –, rajta Vasady Nagy Gyula kézírásával: „*Pali Sanscrit biblia talipotfára karcolva. / Xántus János muz[eum]. ör ur adom[ánya].*” Az alsó borító-levélen belül a könyvtár ún. kisovális pecsétje (a fentivel azonosan).

A páli szöveg oldalanként öt sort tartalmaz, mindkétfelől széles margóval. A 2–4. sorokban az első és második harmadnál széles kihagyás az összefűző (piros és fehér fonalakból sodort, duplázott) vékony zsinag számára. Így az 1. és 5. sor átlagosan 75 *akṣara*-t (szótagelet) tartalmaz, míg a közbülső három csak mintegy 65-öt (20 + 25 + 20 bontásban).

Mindegyik folio *verso* (hátsó) oldalán a bal margón kisebb, dőlt betűs (*aksar jrieñ*) khmer írással a cím: *Majjhimanikāya / Mūlaparāṇāsa*, alatta folio-„sorszám”, egy-egy *akṣara*-val kifejezve: *va, vā, ... sam, saḥ*. A foliók *recto* (elülső) oldalán a jobb oldali margón alig látható ceruzajel, európai számok 1-től 23-ig.

A kötegen a foliók sorrendje nem az eredeti; de már a ceruzaszámozás is a mai sorrendnek felel meg. A kötegen valamikor egy „kártyacsomag-emelést” eszközöltek, egyetlen foliót elvettek belőle (ez ma hiányzik), majd a megcserélten hagyott két félköteg

¹ Vö. XÁNTUS János 1877, 260/130.

² VASADY NAGY Gyula 1877 és Uő 1877a; Vasady 1877. február 14-i levele Özv. Cserey Jánoséhoz (SZNM It, CsZsn, 28b); 1877. február 15-i falragasz az érdemrend budapesti

kiállításáról (uo., 29a), Orbán Balázs 1877. február 15-i levele Özv. Cserey Jánoséhoz (uo., 31a).

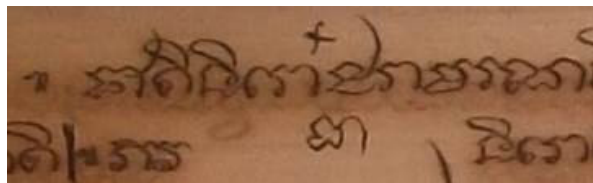
³ A vonatkozó konkordanciátáblát lásd 1. táblázat.

elejére-végére kerültek (vissza?) a borító-levelek. A szöveg valójában a ceruzaszámolás szerinti 17. folióval kezdődik, tehát a helyes sorrend: 17, 18, ... 23., itt egy folio hiányzik, majd 1, 2, ... 16. ceruza-sorszámú foliók.

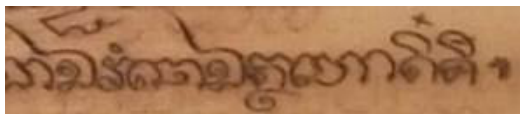
Javasolom az eredeti sorrend helyreállítását, és az eredeti jelzetnek (és szövegfolytonosságnak) megfelelő új európai folio-számok bevezetését. Ezt érdemes lenne a ceruza-számok helyére, tehát a recto oldal jobb margójára írni. (A továbbiakban az új folio-számozással utalok a kézirat egyes helyeire.) A mellékelt táblázatban részletesen bemutatom a lapok helyes sorrendjét, továbbá tartalmát. Utóbbit a standard európai szövegkiadás oldal- és sorszámaival jelzem.⁴

A köteg a folio-jelzetek alapján a *Mūla-panṇāsa* teljes szövegének 15. kötege lehetett. Ugyanis itt a jelzetek a *v* és *s* mássalhangzón alapulnak, márpedig a páli ABC-ben a *k* betűtől kezdve 28 mássalhangzó előzi meg a *v* betűt, ezek tehát páronként kötegbe rendezve 14 köteget eredményeznek. Mivel a VRI kiadásban jelen kézirat szövege 35 118 betűből áll, így a megelőző 14 kötegnek – ha pontosan ugyanekkorak – 491 652 betűre kellene rúgnia. Valójában a szöveg 501 309 betű, 9 657 betűvel, tehát alig 2%-kal több. Ez a pontosság kétségtelenné teszi következtetésünket, hogy valóban a *Mūla-panṇāsa* 15. kötegről van szó.

Az íráskép általában fegyelmezett, világos, elég jól olvasható. Kevés javítás látható, olykor beszúrás, többnyire törlés. Példa a beszúrára: 6r1 (= folio 6 recto 1. sor) || *jātinīrojarāmarāṇa*. A *ro* után-fölött egy + jel, alatta *dhā*; és a helyes olvasat valóban *jā-ti-nirodhā jarā-marāṇa*.

Példa a törlésre: 6v5 *evaṃ no ettha hotīti* ||. Az utolsó szótag két áthúzással törölve, előtte az *i* hosszúsági mellékjele is áthúzva; a helyes olvasat valóban *hoti*.

Számos hibát, legtöbbször egy-egy betű kimaradását azonban nem javítottak ki. A legterjedelmesebb hiba: a 7r1 sor kétharmadától megismétlődik a megelőző másfél sor (egy további, súlyosan értelemzavaró hibával kibővítve).

Összességében azonban a kézirat szövege érthető, és elég pontosnak látszik. Ám a fent említett hibákon túl mégis számos helyen eltér a szövegkiadásoktól (és az apparátusukban feltüntetett egyéb kézirat-olvasatoktól), úgy, hogy az eltérés is értelmes páli szót ad ki. Három különösen izgalmas példát emelek ki. A 7r3, illetve 7r4–5 sorokban kétszer is *paṭibhāveyyātha* szerepel a kiadások *paṭidhāveyyātha* szava helyett. Bár mindkét ige rendkívül ritka, de az új olvasat szerinti 'meditáltak-e róla' avagy 'vizsgálgattak-e' (hajdani és leendő születéseiteket) jobbnak tűnik, mint a szokásos 'odafutottak-e', bár persze nem vitás, hogy metaforikusan az utóbbi is értelmezhető. – Két kitűnő szakember, Bhikkhu Anālayo és Alexander Wynne késhegyig menő vitát folytatott róla, miért nevezi a Buddha ezt a hosszú és bonyolult szöveget tömörnek; Anālayo meg is jegyzi, hogy a beszéd kínai változatában nem szerepel ez a jelző.⁵ Nos, kéziratunkban a 14v4 sorban szintén hiányzik a *saṃkhittena* szó. – A 24v5 sorban, egy rendkívül fontos formulában *vimuttamhi ti*, azaz 'megszabadultam' szerepel a kiadások *vimuttam iti*, 'meg lett szabadulva' kifejezése helyett.

Tekintettel a kézirat korára is (mivel Xántus János 1870-ben gyűjtötte,⁶ legalább 150 éves), továbbá a benne szereplő beszédek jelentőségére, a kézirat olvasatai figyelmes tanulmányozásra érdemesek, és hasznos volna tekintetbe vételük egy leendő kritikai kiadásban.

⁴ PTS kiadás, azaz TRENCKNER, Vilhelm (ed.) 1888.

⁵ WYNNE, Alexander 2018, 110. és ANĀLAYO, Bhikkhu

2019, 144–145, 151.

⁶ XÁNTUS János 1877, 127/1.

Appendix 1.

Provenienciadatok

(VASADY NAGY Gyula 1877, 61:)

Vasady Gyula tanár úr, ezen múzeumnak lelkes öre és rendezője (ki a Bem érdemkeresztjének átvételére rándult fel a fővárosba) Orbán Balázs társaságában meglátogatván Xántus Jánost, ő is nagylelkűleg megajándékozta szülőföldjének keletkezőben levő múzeumát a következő becses tárgyakkal:

1) Egy páli szanszkrit nyelven írt, buddhaista bibliával, mely talipotfa szeleteire van karcolva, igen finom és ékes betűkkel; e remekmű a 18. században készült, a szíami király rendeletére.

2) Három darab szíami pénz, egy réz, egy ólom, egy porcelánból.

3) Két darab kínai érmet, egyik Krisztus előtti korból, másik folyó pénz.

4) A kínai történelem azon kézikönyvét, melyet a kínai köztanodákban használnak.

5) Egy nagyon finom festésű kínai képet.

Ezeket felül megígérte Xántus, hogy mihelyt a Székely múzeum rendezve s a szükséges szekrényekkel el lesz látva, indiai és kínai madárgyűjteményéből 40 darabot, érem- és csigagyűjteményéből is fog juttatni a Székely múzeumnak.

(VASADY NAGY Gyula 1877a, 75:)

I. Könyvek és kéziratok. [...] Xántus János úrtól 1 kínai könyv (történelem). *II. Régiségek és érmek.* [...] Xántus János úrtól 3 db szíami, 2 db kínai pénz. [...] *IV. Különböző tárgyak.* [...] Xántus János úrtól 1 páli szanszkrit buddhaista biblia, mely talipotfa-szeletekre van karcolva, [...] 1877. március 4-én.

(XÁNTUS János 1877, részletek:)

[127/1:] „1870. év kezdetén az angol keleti postagőzhaszjáró-társaság Nubia nevű hajóján kelet felé utazván, tíz napig tartó folytonos szélvész és vihar után, egy forró januári nap reggelén érkezünk a ceyloni partokhoz.”

[138/12:] „...egybeült nem akartam megállani s időt vesztegetni, mint az ország fővárosában, Colombóban, s azt is csak azért ejtettem útba, mert ki nem kerülhettem. Különben, egy füst alatt meg akartam nézni a sziget közművelődési intézeteit is, s tisztelni óhajtottam a kormányzónál, kihez több helyről ajánlólevelekkel voltam ellátva.”

[145/19:] „A kormányzói hivatalhelyiségben egy szárnysegéd s titkár volt csak jelen, ezek azonban föltűnő szívességgel fogadtak, s erőnek erejével a kormánypalotába akartak szállásolni, biztosítván, hogy az semmi alkalmatlansággal nem jár, minthogy a cselédség, konyha stb. tökéletesen rendben van. Azonban a szíves vendégszeretetet nem fogadtam el a pár napra, mit a városban töltendő valék, de a fogatot már elfogadtam, mely rendelkezésemre adatott, s jó szolgáltatásokat is tett nekem. A szárnysegéd, Robertson kapitány, többek közt egy érdemes úrnak: Ondaatje kolonális segéd-főorvosnak is bemutatott, ki a szigeten egyik legtanultabb ember, s a ter[146/20:]mésztudományoknak is nagy kedvelője. Az orvos született szingál ugyan, de tanulmányait Londonban végezte, s ott tért a keresztyén hitre is. Természetesen beszéli tehát az angolt, mintha anyanyelve volna, s emellett szingál- és tamil-lite-

rátus is lévén, a buddhistáknál pedig a türelmetlenség egyáltalán nem lévén ismeretes, Ondaatje úr az angolok úgy, mint a benszülöttek bizalmát tökéletesen bírja; közbecsülésben áll fölfelé úgy, mint lefelé, s igen sok kényes kontroverziában az történik, mit ő akar. A doktor ismeretsége kimondhatatlan sok jó szolgáltatásokat tett nekem; míg ott voltam, oldalamtól nem mozdult, bevezetett családi körébe, s számos előkelő szingálakkal s tamilokkal is megismertetett, megmagyarázta kézzelfoghatólag a kormányrendszert s kormányzási módot, elvezetett a közművelődési intézetekbe, s egyáltalán mindenről érthető s szakavatott fölvilágosításokkal szolgált; midőn pedig távozáim, ajánlólevelekkel látott el, különösen a ceyloni buddhisták legfőbb papjához Kandyben.”

[149/23:] „Dr. Ondaatje a múzeumba is elvezetett, hol igen szép geológiai és ásványgyűjtemény van, s a Ceylon szigetén előforduló drágakövek s gyöngykaplók is szépen képviselve; de, mi engemet sokkal jobban érdekelt volna, mint bármi más – a zoológiai gyűjteményt oly, nemcsak rendezetlen, de egyáltalán elhanyagolt állapotban találtam, hogy abból a [150/24:] sziget állattani viszonyairól valódi fogalmat nyerni lehetetlen volt. A kitömött madarak s emlősök már régen a molyok s penész pusztításainak voltak ártandevé; a szeszpéldányok összerohadva vagy szárazra keményedve; a rovarok pusztító bogarak által szintén úgy összerongálva, hogy a példányokat fölismerni lehetetlen volt. Néhány nagyobb pikkelyes állat, mint krokodilusok s monitorok, a folyosón csüngtek láncokra aggatva, tele pókhálókcal, melyek közt gyíkok futkostak föl s alá. Bizonyosan ezért történt, hogy a múzeumba gondot viselő tanár, kit, hogy nekem a gyűjteményt megmutassa, a kormányzó titkára odarendelt, személyesen meg sem jelent.”

[309/42:] „Colombóban létem pár napjának utolsó estéjét Dr. Ondaatje barátságos családja körében töltöttem, hol több urakkal volt szerencsém megismerkedhetni, különösen Tytler B. B. úrral, egyik legnagyobb kávéültetvényessel a szigeten, ki ültetvényét gyűjtések eszközlésére legkészségesebb vendégszeretettel fölajánlá, s ki Kandybe velem együtt volt másnap reggel utazandó. Dr. Ondaatje ez alkalommal több könyvet s röpiratot keresett össze számomra, melynek nagy hasznát vettem, s jelen leírásomnak alapossága is nagyrészt azoknak köszöni létét. Amint a doktor ezen könyveket kiválogatta, kitűnt könyvtárának szomorú állapota, mennyiben a penész nemcsak a könyvek lapjait mindenütt befoltosította, de a kötések is annyira megromogta, hogy ez minden esetben szétmállott, a fűzés fölbomlott, s minden könyv csak ívekből állt.⁷ Ha az [310/43:] ember az ily penészes könyveket szüntelen szárítás által nem gondolja: a penész nagyszámú rovarokat vonz magához, s ezek aztán az enyészetet és rombolás munkáját gyorsan elvégezik. Ezeket igen nehéz fölfedezni, mert nappal rendesen elbújnak, s leginkább éjjel dolgoznak a pusztításon. Vannak ezek közt más rovarok is – egészen különböző nemekből, melyek hasznosak, mert a romboló rovarokat pusztítják. Az emberek azonban, amint rendesen történni szokott, ahelyett, hogy ezen hasznos rovarok szolgálatait méltányolnák, köztudatlanság következtében elpusztítják ezeket is a káros rovarokkal együtt, s még inkább, mint ezeket, mert a hasznosak ezeknél sokkal nagyobbak s jobban fölfedezhetők.⁸”

⁷ [309/42:] „Ezt utóbb Kínában magam is szomorúan tapasztaltam. Amint ugyanis a vélem vitt kézikönyveket kipakoltam, elremélve kellett [310/43:] tapasztalnom, hogy csaknem minden könyvem – köztük Wilkes világutazása is – megsemmisüléshez közeledett. Gyakori szárítás által ezt ugyan meggátoltam, de károm mégis igen érzékeny volt.”

⁸ [310/43:] „Ezek közt kiválólag ismeretesek: a *Lepisma nivea*,

L. niveofasciata, és a *L. niger*; melyek közül egyik Európában is honos; cinnamon-zsákokkal hozatván be Ceylonból. – A kárteknő könyvrovarok közt legpusztítóbb a *Chelifer librorum*, *C. oblongus*, és *C. acaroides*, s az utóbbira nézve az nevezetes, hogy ezt Európából importálták Ceylonba a hollandok, és pedig magukkal vitt könyvekben és irományokban.”

[312/45:] „A kalany⁹ templom egyetlen nagybbszerű buddhista templom Colombo közelében, s azért is nevezetes, hogy a portugálok uralma idejében egybeült buddhista isteni tisztetletet tartani szabad nem lévén, Colombo városában s közelében minden buddhista templomot leromboltak, sőt uralkodásuk vége felé még a kalany templomot is bezáratták, s a papokat belőle kiűzték. A portugál és spanyol kolonizációt különösen az jellemzi, hogy a fősúlyt mindenütt a benszülöttek vallásának üldöztetésére fektették, miért is, pár századon át, minden kolóniájukban vérengző vallásháborúkat folytattak. [...] Amint a vonat a Kalany állomást elhagyja, a kókuszok ritkulni kezdenek, [...] alkalmilag pedig az ember egy-egy példányt a pálmák királyából is megpillant. Ez a talipotpálma, mely sokkal magasabb a többinél, s tetején óriási koronát lenget.”

[327/60:] „[Kandyben] Ondaatje doktor ajánlólevelét elküldtem a főpaphoz, s magam is pár sort írván neki, kértem, hogy számomra órát jelölne ki, melyen nála tisztelgésemet tehetném, s a templom nevezetességeit, különösen a daladát megtekinthetném. Meg sem mondhatom, mennyire meg voltam lepelve, midőn a szolgál, válasz helyett látogatójegyet adva kezembe,¹⁰ értesített, hogy a főpap az előszobában várakozik. Kiszietve, személyesen tüstént bevezettem lakásomba. Igen jó, folyékony angol nyelven kijelentette mindjárt, hogy szerencsének fogja tartani, bármiben szolgálhasson is; rendelkezsem vele tetszésem szerint. Angol szokáshoz képest pohár borral kínáltam meg, mi helyett azonban csak limonádot fogadott el. Az öreg úr igen tisztességes kinézésű, nagyon élénk, mondhatnám, bőbeszédű, mintegy 70 éves emberke volt; rokonszenvet nagyon megnyerte azon értelmes és felvilágosodott embert gyanítató társalgása alatt, melyet lakásomban tett, több mint egy órai látogatása alatt kifejtett. Aztán megindultunk, s a főtérén áthaladva, a templomba mentünk föl. Igen meglepett, hogy a köznép főpapjának sehol még csak nem is köszönt, holott valamennyi előbbkelő benszülött s minden angol, kivel találkozánk, a legmélyebb tisztelettel kalapot emelt előtte. A templom nagyon tágas épület, de egyáltalán semmi különöst nem tartalmaz; rikító színű freskók, óriási fekvő, álló s ülő Buddha-szobrok láthatók itt agyagból, bronzból, fából, sőt több egészen elefántagyarból is dolgozva s mesterséges^[328/61:] egészen összerakva; egy pár egészen vert ezüsből. A templom előtt, azzal egészen összeépítve, a már előbb is említett nyolcszögletes és emeletes óriási torony áll, földszinti helyisége valóságos Buddha-kiállítás, legalább pár-száz kisebb-nagyobb Buddhával, minden képzelhető alakban s anyagból; némelyike igazgyönggyel, rubinnal s zafírral fölötté gazdagon ékesítve. Innen széles gránitlépcsőkön az emeletre haladtunk föl, mely három részre van osztva; egy előszobában a nép várakozék, az emellett sekrestyéből pedig 4-5 ereszteték be egyszerre a daladához, s midőn ezek másik ajtón s lépcsőn távoznak, ismét újak részeltettek a szerencsében. A sekrestyében vagy 10-12 pap foglalkozott szolgálattal, 3-4 pedig folyvást a daladát őrizte. Amint a szentélybe lépett, a főpap értesítette a népet, hogy 1/4 óráig az ajtó zárva lévén, csak azután jöhetnek; s az ajtókat aztán csakugyan be is zárták. A toronynak azon helyisége, melyben a dalada tartatik, *wiharának*, vagyis szentélynek nevezetik. Kis szoba ez, minden ablak nélkül, melyen nemcsak az ajtók vasból készítvék, hanem az egész fal, tetőzet s padló is erős vaslapokkal borított; ezek aranyzott szőnyegekkel vonvák be, a vasjátók

pedig tikfával, s rendkívül mesterséges elefántcsont-faragásokkal díszítettek, melyek Buddha életét a legendákból csodálatos dom-borművekben ábrázolják. A wihara közepén, rendkívül masszív, súlyos lábú, vert ezüst asztalon, a három láb magas, harangalakú *karandua*, vagyis szent borító áll, mely az ereklyét fődí. E harang rendkívül[i] gazdagságot tár föl; egészen ezüsből van, de alapszíne alig látszik, mert drágakövekkel és igazgyöngyfűzerekkel van elborítva. Alatta kisebb, de hasonlóan gazdag harang takar egy harmadik, még kisebbet s még drágábbat, s ez is fölemeltetvén, még kisebb, egészen vert aranyból készült harang tűnik szembe, mely a szó szoros értelmében borítva van rubinokkal. Végre ez is elmozdítatván, a csodálatos ereklyét, Buddha egyik fogát aranyból vert lóbuszvirágon láttuk elhelyezve. Ami e roppant kincseket képviselő, rendkívüli ereklyetartókat illeti, ezek régisége konstatació van. A legelső 1267-ben készült, a többi 1310–25 közt; valamennyit a Mahawanso^[11] leírja körülményesen; sőt az egyes földíszítések körülményeit is, midőn a drágakövek az ereklyetartókra helyeztetek vagy szaporítottak.”

[329/62:] „A wiharában őrzött dalada, vagyis a szentély, drága ereklyetartók s különösen Buddhának lóbuszvirágon nyugvó foga századok óta igen nevezetes szerepet játszott a százmilliókat számláló buddhisták történetében; sőt még ma is oly nevezetes szerepet játszik, hogy a szíami királyi család tagjai, a különféle himalájai fejedelmek s belső-ázsiai uralkodók személyesen járnak búcsút Kandybe, hogy ájtatoskodjanak a szent ember fogánál, a wiharát folyvást gazdag fejedelmi ajándékokban részeltetve.”^[12]

[260/130:] „Végre másfélnapi csaknem folytonos kocsi-útna megérkeztem Colombóba. Dr. Ondaatje barátom ekkor, ígérete szerint, már csaknem mindent beszerzett számomra, mire fölkeríttem. Példányokat a magokat földbe ásó, továbbá a vándorló halakból; kézrekerített több nevezetes kígyót s rovar, s népi-isei gyűjteményem számára igen érdekes és nagyértékű szöveket is [261/131:] szerzett, melyek az egykori ceyloni nemzeti királyok udvaraiban szoknyákul viseltettek. Igen finom sásból vannak szöve, s színekben szövött madarakkal s egyéb állatokkal ékesítve. Ki voltak állítva a Magyar Nemzeti Múzeum népi-isei gyűjteményében^[13], s onnan mindkettő az ipar[művészeti] múzeumba jutott. Ezenkívül szerzett számomra több talipotlevélre karcolt könyvet páli és szanszkrit nyelven, de ezek közt legnagyobb értékű volt a Mahawanso első kötetének egy régi másolata, szintén páli nyelven, talipotpálma-leveleken. E nevezetesség ma is a múzeum népi-isei gyűjteményében van,^[14] s az úgynevezett »nagy hősök leszármazását s történetét« tartalmazza csonkítatlanul.”

[266/136:] „Dr. Ondaatje egy tudós buddhista paphoz vezetett el, ki az iskolatanácsnak volt tagja, s kitől számomra a *Mahawanso* egy kötetét vévén, ezt annál kifizetni voltam. A papnak nevezetes könyvtára van, s mily sajtóságos látvány az ily pálmalevelekre karcolt lapokból összeállított könyv! Azonban láttam igen érdekes és szép, százakra menő köteteket, melyek aranymetszetűek voltak, s aranyzsinórral fűzvék, sőt némelyik (leginkább a 13–14. századbeli) igen érdekes festett kezdőbetűkkel s címlapokkal is díszítettek. A buddhisták mai nap is a talipotlevélre írt könyveknek adnak nagy előnyt, mert ez készítmény módjánál fogva, sem meg nem penészedik, sem a moly meg nem támadja. Ily könyv, e két veszélyt tekintve, akár örök időki is eltarthatna; sőt a régiség színén mit sem változtat, egy-

⁹ Kelaniya, ma Colombo külvárosa.

¹⁰ [327/60:] „A látogatójegy angolul volt nyomtatva; jelenleg is birtokomban van, s ekként szól: Reverend B. D. S. Sumana Tisse. Highest Priest. Malagawa Temples. Kandy.”

¹¹ [328/61:] „...minden szingál könyv közt a *Mahawanso* a legnevezetesebb, hanem az egész fal, tetőzet s padló is erős vaslapokkal borított; ezek aranyzott szőnyegekkel vonvák be, a vasjátók

543. évtől egész 1758-ig. Azonban páli nyelven”.

¹² Az eredeti ereklye valójában portugál kézre került, és 1560-ban nyilvánosan elégették Goában, lásd alább, 329–330/62–63.

¹³ A mai Néprajzi Múzeum.

¹⁴ Néprajzi Múzeum, Ltsz. 2118. Köszönet az adatért a múzeum munkatársainak, Granasztói Péternek, Gyarmati Jánosnak és Wilhelm Gábornak.

forma marad mindig. A pap lakása mellett kis kolostor volt, hol buddhista papnövendékek éppen ily talipotlevelek készítésével foglalkoztak, s 10-12 éves gyermekek is segítettek nekik. Az olák vagyis lapok a talipotpálmának pár nappal előbb fakadt fiatal leveleiből vétetnek, levágatván még mielőtt sötétzöld színüket s izmos ereiket megkaphatták volna. Hogy a levélnek hajlékonysága biztosíttassék, pár napig tejben, aztán vízben áztatják, s miután ez is megtörtént, hengerrel két sima deszka közt sajtolják, hogy felszíne egyforma simaságot kapjon. Aztán a szükséghez képest 3-4 hüvelyk széles és 2-3 láb hosszú szalagokra vagdalván, a lapokat két végükön átyukasztják, s ennél fogva összefűzvé, a már kész, de még be nem írt könyvet újra sajtóba teszik. E levelekre aztán vas- vagy acélstílussal könnyen lehet írni, csaknem úgy, mint palakótáblára; a levelek nem foszlanak s nem is hasadnak. Az írás egyelőre nem látszik s nem is olvasható, mert a karcolt hely a levéllel egyszínű, az ily beírt lap pedig oly forma, mint ha a levelet minden irányban szű ette volna. [267/137:] Hogy a karcolás látható legyen, a lapokat égetett kókuszhéjból s pámaolajból készített festékekkel kenik be kis szivacs segédelmével, aztán a lapról a festéket gyöngye olajjal lemossák. E műtét következtében a lap felszíne világossárga s fényes lesz, a rajta levő írás pedig fekete s olvasható, mintha csak nyomtatva lenne. Az olaj s égetett kókuszdió szagának tulajdonítják, hogy ily könyvet penész s moly sohasem támadja meg, s éppen e célból nemcsak a buddhisták, hanem a mórok s hindu tamilok is az iskolákban inkább íratnak gyermekeikkel stílussal talipotra, mint papírra tollal. Az iskolákban természetesen szingál vagy angol betűkkel írnak; valamint a kormány által kiadott tankönyvek is angol, szingál és tamil nyelven vannak nyomtatva. A páli nyelv csak

a hierarchia nyelve, s ezen kívül néhány oly tudós érti, ki ezzel mint szakember foglalkozik.”

[268/138:] „A régi könyvek közt a szanszkrit és páli¹⁵ nyelven írottak oly nagy mennyiségben fordulnak elő, hogy csaknem azt lehetne mondani, hogy a szingáloknak saját nemzeti irodalmuk nem is igen van; még a saját nyelvükön írt könyvek sem egyebek fordításnál szanszkrit- s páliból; az eredeti művek legnagyobb része rímes költészet s értéktelen balladaforma verszet. A páli könyvek eredeti betűkkel írvák, s csaknem mind, néhány nyelvészeti s nyelvészetmagyarázati munka kivételével, buddhizmusról értekeznek. A régi nagy páli nyelvtan ugyanis már századok előtt elveszvé, számtalan értekezéssel pótolgatott, s ekként jött létre egy egész nyelvtani irodalom.¹⁶ A rímelés oly általános szokásban volt már régen is, mint szokásban van ma; nemcsak a legendák s vallásos tételek, de még a nyelvészeti munkák s ezekhez való kommentárok legtöbbje is rímes versekben írtak; valószínűleg azon okból, mert azt tarták, hogy a rímes vers tovább megmarad a fejen, s könnyebb betanulni emlékezetből.

A páli nyelven írt szentkönyvek közt első helyen a *Pitta Rat-tayan*, három szent kosár áll, mi a buddhisták tanait, [269/139:] fegyelmét s Buddha minden prédikációját magában foglalja. E munka oly óriási terjedelmű, hogy állítólag 592 000 stanzát tartalmaz; a hozzávaló kommentár pedig, mely *Athakatha* néven ismeretes, s az 5. században készült, szintén 361 551 versszakból áll. E munkák természetesen nagy terjedelmüknél fogva igen ritkán találhatók csonkítatlan példányokban, azonban a nagyobb templomokban egyik vagy másik mindenütt megvan, néhol mindkettő is.”

Appendix 2.

Transcription of the MS and comparison with the editions

The manuscript was compared with two editions (VRI, Vipassana Research Institute; and PTS, Pali Text Society) and the variant readings given by them.

Conventions of the transcription

Spaces and hyphens were freely added for ease of reading.

[1r]...[24v]	folio 1 <i>recto</i> ... folio 24 <i>verso</i>
[1]...[5]	line no.
[o]	space left for the string holding the leaves of the MS together
wavy underline	somewhat doubtful reading
X	unreadable <i>akṣara</i>
x	unreadable part of an <i>akṣara</i>
strikethrough	text deleted by the scribe or a corrector
[square brackets]	text added by the scribe or a corrector

Conventions of the comparison

roman	the MS text is identical to the accepted reading in at least one of the editions
<i>italic</i>	the MS text differs from the accepted reading(s) of both editions
footnote	the MS omits some text present in the accepted reading(s) of both editions

Exceptions:

ṃ + explosive, and class nasal + explosive are considered equivalent. E.g. *samkhā* in the MS and *saṅkhā* in the editions are taken to be identical, the difference is left unmarked.
ṃ omitted: the previous vowel is italicised, no footnote added
single consonant instead of double: the remaining consonant is italicised, no footnote added

Abbreviations in the footnotes:

<i>eds</i>	both editions, i.e. PTS and VRI
<i>ms</i>	this manuscript
<i>PTS(...)</i> , <i>VRI(...)</i>	a variant reading given by an edition, following their encoding. E.g. <i>PTS(M)</i> or <i>VRI(sī)</i>

Some results of the comparison

Most differences can be ascribed to scribal error, the most frequent being the omission of *ṃ*. Some differences seem to reflect a difference in tradition, especially in the length of vowels, for example *aggī*, *indriya*, *kaṇṇiya* and the verbal ending *-sumhā* are almost systematically written so.

The readings that could significantly modify the meaning of a passage:

1v5, 2r3 bhūtamidaṃ bhikkhave (*eds* Bhūtamidanti, bhikkhave)
3r1 cetanā (*eds* sañcetanā)
7v3, 7v4-5 paṭibhāveyyātha (*eds* paṭidhāveyyātha; for the second,

klasszikus szólásmódjánál”.

¹⁶ [268/138:] „Bővebben értekezik erről Hardy Spencer. (Colombo, 1848.)”

¹⁵ [268/138:] „A páli nyelv, mely Sziámban s Ávában [Mianmar] is a buddhistáknak irodalmi nyelve, dr. Mill jeles értekezése szerint nem egyéb *Magadha Prokrit*nál, a szanszkrit nyelvnek egy

PTS ādhāveyyātha, *with variant* paṭidhāveyyātha)
 14v4 *omits* saṃkhittena *of the eds. See the debate of Wynne (2018: 110) and Anālayo (2019: 144–145, 151)*
 24v5 vimuttamhi ti (*eds* vimuttam itī)

Further interesting variants:

1r5 *bis*: saṃkasika (*eds* sakalika)
 2v2 diṭṭha, 2v3 diṭṭham (*eds* diṭṭhiṃ)
 7v3 *bis*: assosumhā (*eds* ahesumha)
 7v5 kim nu kho anāgatamaddhānaṃ kim hutvā bhavissāma (*eds* kim hutvā kim bhavissāma)
 9r1 ariyassa (*eds* ariyassa vinaye)
 9r4 pemaṇiyehi (*eds* omīti)
 9v1, 14v2 vedati (*eds* vedeti)
 9v2 *bis* abhivadat* abhinandant* (*eds* abhinandant* abhivadat*)
 10r5 dhammavaram (*eds* dhammam)
 10v2 sabodho (*eds* sambādho)
 11r1 sabbapāṇabhūte hitānukampi (*eds* sabbapāṇabhūta-hitānukampi)
 13v4–5, 21v1–22r1–22v2–23r2 paṭhama-, dutiya-, tatiya-, catuttha-jjhānaṃ (*eds* –aṃ jhānaṃ)
 15r1 evamme suttaṃ (*eds* ...sutaṃ)
 22r2 gambhīrodako (*eds* ubbhīdodako, *variant* ubbhītodako)
 23v1 *bis*, 23v5 *bis*, anekka (*eds* aneka)
 24r2, 24r4–5 mānussaka (*eds* mānusaka)
 24r2, 24r5 uppajjamāne (*eds* upapajjamāne)

Transcription of the manuscript

[MN 38 Mahā-taṇhā-saṅkhaya-sutta (continued)]

[1r] [1] ya yaññādeva bhikkhave paccayaṃ paṭicca uppajjati viññāṇaṃ tena teneva saṃkhyāṃ gacchati cakkhuṇa paṭicca rūpe ca uppajjati viññāṇaṃ cakkhuvīññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati sotaṇa paṭicca [2] sadde ca uppajjati viññāṇaṃ sotaṃ viññāṇaṃ [○] tveva saṃkhyāṃ gacchati ghāṇa paṭicca gandhe ca uppajjati viññāṇaṃ ghā- [○] naviññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati jivhaṃ paṭicca [3] rase ca uppajjati viññāṇaṃ jivhāvīññāṇaṃ [○] tveva saṃkhyāṃ gacchati kāyaṇa paṭicca photoṭṭhabbe ca uppajjati viññā- [○] ṇaṃ kāyaviññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati manaṇa [4] paṭicca dhamme ca uppajjati viññāṇaṃ manovi- [○] ññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati seyyathāpi bhikkhave yaññādeva¹⁷ paṭi- [○] cca aggī jalati tena teneva saṃkhyāṃ gacchati [5] kaṭṭhaṃ ca paṭicca aggī jalati kaṭṭhaaggī¹⁸tveva saṃkhyāṃ gacchati saṃkasikaṇa paṭicca aggī jalati saṃkasikaggi¹⁹tveva saṃkhyāṃ gacchati tiṇaṇa paṭicca aggī jalati tiṇaggī²⁰tveva saṃkhyāṃ gacchati gomayaṇa [1v] [1] paṭicca aggī jalati gomayaggī²¹tveva saṃkhyāṃ gacchati thusaṇa paṭicca aggī jalati thusaggī²²tveva saṃkhyāṃ gacchati saṃkāraṃ²³ paṭicca aggī jalati saṃkāraggī²⁴tveva saṃkhyāṃ gacchati evameva kho bhikkhave yaññādeva [2] paccayaṃ paṭicca uppajjati || viññāṇaṃ tena [○] teneva saṃkhyāṃ gacchati cakkhuṇa paṭicca rūpe ca uppajjati viññā- [○] ṇaṃ cakkhuvīññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati | pa²⁵ [3] ghāṇaṇa paṭicca gandhe ca uppajjati viññāṇaṃ [○]

ghāṇaviññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati jivhaṇa paṭicca rase ca uppajja- [○] ti viññāṇaṃ jivhāvīññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati [4] kāyaṇa paṭicca photoṭṭhabbe ca uppajjati viññā- [○] ṇaṃ kāyaviññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati manaṇa paṭicca dhamme ca [○] uppajjati viññāṇaṃ manoviññāṇaṃtveva [5] saṃkhyāṃ gacchati bhūtamidaṃ²⁶ bhikkhave passathāti evaṃ bhante tadāhārasambhavanti bhikkhave passathāti || evaṃ bhante || tadāhāranirodhā yaṃ bhūtaṃ taṃ nirodhadhammanti bhikkhave passathāti [2r] [1] evaṃ bhante || bhūtamidaṃ nossūti bhikkhave kaṃkhato uppajjati vicikicchāti || evaṃ bhante tadāhārasambhavaṃ nossūti bhikkhave kaṃkhato uppajjati vicikicchāti || evaṃ bhante || tadāhāranirodhā yaṃ bhūtaṃ taṃ ca²⁷ dhammaṃ nossūti [○] bhikkhave kaṃkhato uppajjati vicikicchāti evaṃ [3] bhante || bhūtamidaṃ²⁸ bhikkhave yathābhūtamidaṃ sa- [○] mappaññāya passato yā vicikicchā sā pahiyatīti || [○] evaṃ bhante tadāhārasambhavanti bhikkhave [4] yathābhūtaṃ sammappaññāya passato yā vi- [○] cikicchā sā pahiyatīti || eva bhante || tadāhāranirodhā ya [○] bhūtaṃ taṃ nirodhadhammanti bhikkhave yathābhūtaṃ [5] sammappaññāya passato yā vicikicchā sā pahiyatīti || eva bhante || bhūtamidaṃ²⁹ bhikkhave yathābhūtaṃ samma- [2v] [1] ppaññāya sadiṭṭhanti || evaṃ bhante || tadāhārasambhavanti bhikkhave yathābhūtaṃ sammappaññāya sudiṭṭhanti || evaṃ bhante || tadāhāranirodhā ya bhūtaṃ taṃ nirodhadhammanti bhikkhave yathā- [2] bhūtaṃ sammappaññāya sudiṭṭhanti || evaṃ bhante || [○] imaṃ ca tumhe bhikkhave diṭṭha evaṃ parisuddhaṃ evaṃ paṭigatānaṃ allīyetha [○] na kelāyetha na dhanāyetha³⁰ api nu tumhe [3] bhikkhave kullupamaṃ dhammaṃ desitaṃ ājāneyyā- [○] tha nittharaṇatthāya no gahaṇatthāyāti || no hetam bhante || [○] imaṃ ca tumhe bhikkhave diṭṭha³¹ evaṃ pariyodātā- [4] naṃ³² allīyetha na dhana kelāyetha na dhana dhanā- [○] yetha na camāyetha api nu me tumhe bhikkhave kullupamaṃ dhammaṃ de- [○] sitaṃ ājāneyyātha nittharaṇatthāya no ga- [5] haṇatthāyāti || evaṃ bhante cattārome bhikkhave āhāra bhūtānaṃ vā sattānaṃ thitīyā saṃbhavesina vā anugahāya katame cattāro kabhīlīkārō āhāro olāriko vā sukhu- [3r] [1] mo vā phasso dutiyo manocetanā³³ tatiyā viññāṇaṃ catutthaṃ || ime ca bhikkhave cattāro āhārā tīnidāni kiṃsamuddayā kiṃjātikā kiṃpabbhavā ime cattāro āhārā gaṇhānidānā gaṇhā- [2] samuddayā taṇhājātikā taṇhāpabbhavā [○] taṇhā pāyaṃ bhikkhave kiṃnidānā kiṃsamudayā kiṃjāti³⁴ kiṃpabbhavā [○] taṇhā vedanānidānā vedanāsamudaya- [3] yā vedanājātikā vedanāpabbhavā vedanā pā- [○] yaṃ bhikkhave kiṃnidānā kiṃsamudayā kiṃjātikā kiṃpabbhavā vedanā pha- [○] ssanidānā phassasamudayā phassajātikā [4] phassapabbhavā phasso cāyaṃ bhikkhave kiṃnidānā [○] no kiṃsamuddayo kiṃjātikō kiṃpabbhavo phasso saḷāyatanani- [○] dāno saḷāyatanasamuddayo saḷāyata- [5] najātikō saḷāyatanapabbhavo || saḷāyatanamidaṃ³⁵ bhikkhave³⁶ kiṃsamuddayaṃ kiṃjātikaṃ kiṃpabbhavaṃ saḷāyatanam nāmarūpanidānaṃ³⁷ samuddhayaṃ nāmarūpajāti-

¹⁷ *eds* add paccayaṃ

¹⁸ *eds* add ca

¹⁹ pa *ms*; sotaṇa paṭicca sadde ca uppajjati viññāṇaṃ, so-taviññāṇaṃtveva saṃkhyāṃ gacchati *eds*

²⁰ idaṃ *ms*; idanti *eds*

²¹ eyeskip (*repeats previous two sentences*)

²² ca *ms*; nirodha *eds*

²³ idaṃ *ms*; idanti *eds*

²⁴ nibbivicikicchā *ms*; nivivicikicchā *PTS*; nibbivicikicchā *VRI, PTS(M)*

²⁵ *eds* add “Tadāhārasambhavanti, bhikkhave, itipi vo ettha nib-

bicikicchā?”ti. “Evaṃ, bhante”. “Tadāhāranirodhā yaṃ bhūtaṃ taṃ nirodhadhammanti, bhikkhave, itipi vo ettha nibbivicikicchā?”ti. “Evaṃ, bhante”.

²⁶ *eds* add mamāyetha

²⁷ *eds* add evaṃ parisuddhaṃ

²⁸ pariyodātānaṃ *ms*; pariyodātānaṃ na *eds*

²⁹ cetanā *ms*; sañcetanā *eds*

³⁰ jāti *ms*; jātikā *eds*

³¹ idaṃ *ms*; cidaṃ *eds*

³² *eds* add kiṃnidānaṃ

³³ *eds* add nāmarūpa-

kaṃ nāmarūpa**bhavam**pabbhavaṃ nāmarūpa- [3v] [1] midam³⁴
bhikkhave kiṃnidānaṃ kiṃsamuddayaṃ kiṃjātikaṃ
kimpabbhavaṃ nāmarūpaṃ viññāṇanidānaṃ viññāṇasa-
muddayaṃ viññāṇajātikaṃ viññāṇapabbhavaṃ viññāṇamidam³⁵
bhikkhave kiṃnidānaṃ kiṃ- [2] samuddayaṃ kiṃjātikaṃ
kimpabbhavaṃ viññāṇam saṃ- [o] khāranidānaṃ samkhāra-
samuddayaṃ saṃkhārājātikaṃ saṃkhārapabbhavaṃ || saṃkhāra-
[o] mime bhikkhave kiṃnidānā kiṃsamuddayā *kiṃsamudda-*
[3] *yā* kiṃjātikā kimpabbhavā || saṃkhārā avijjānidā- [o] nā
avijjāsamuddayā avijjājātikā avijjāpabbhavā || iti kho bhikkhave
[o] avijjāpaccayā saṃkhārā saṃkhārapaccayā viññā- [4] ṇaṃ
viññāṇapaccayā nāmarūpaṃ nāmarūpapacca- [o] yā
salāyatanam salāyatanaṃpaccayā phasso phassapaccayā [o]
vedanā vedanāpaccayā taṇhā taṇhāpaccayā [5] upādānaṃ
upādānapaccayā bhavo bhavapaccayā jāti jātipaccayā jarāmaṇa
sokaparivedadukkhadomanassupāyāsā sambhavanti evametassa
kevalassa dukkhakkhandhassa samuddayo [4r] [1] hoti
jātipaccayā jarāmaṇanti iti kho panetaṃ vuttaṃ jātipaccayā nu
kho bhikkhave jarāmaṇaṃ x no vā kathaṃ vā ettha hotīti ||
jātipaccayā bhante jarāmaṇaṃ evaṃ no ettha hotīti³⁶ jātipacca-
[2] yā jarāmaṇanti bhavapaccayā jātiṭi iti kho [o] panetaṃ
vuttaṃ bhavapaccayā nu kho bhikkhave jāti no vā kathaṃ vā
ettha hotīti [o] || bhavapaccayā bhante jāti evaṃ no ettha *hotīti* ||
[3] bhavapaccayā jāti³⁷ || upādānapaccayā bhavo- [o] ti iti kho
panetaṃ vuttaṃ upādānapaccayā nu kho bhikkhave bhavo no
vā [o] kathaṃ vā ettha hotīti upādānapaccayā³⁸ bhavo³⁹ [4] ettha
hotīti || upādānapaccayā bhavoti || [o] taṇhāpaccayā upādānanti
iti kho panetaṃ vuttaṃ taṇhāpaccayā nu kho [o] bhikkhave
upādānaṃ no vā kathaṃ vā ettha hotīti [5] *vedanāpaccayā*
bhante upādānaṃ evaṃ no ettha *hotīti* taṇhāpaccayā upādānanti
vedanāpaccayā taṇhāti iti kho panetaṃ vuttaṃ vedanāpaccayā
nu kho bhikkhave taṇhā no vā kathaṃ vā ettha hotīti [4v] [1]
vedanāpaccayā bhante taṇhā evaṃ no ettha *hotīti* vedanāpaccayā
taṇhāti phassapaccayā vedanāti iti kho panetaṃ vuttaṃ
phassapaccayā nu kho bhikkhave vedanā no vā kathaṃ vā ettha
hotīti phassapa- [2] ccayā bhante vedanā evaṃ no ettha hoti ||
phassa- [o] paccayā vedanāti salāyatanaṃpaccayā phassoti iti kho
panetaṃ vu- [o] ttaṃ salāyatanaṃpaccayā nu kho bhikkhave
pha- [3] sso no vā kathaṃ vā ettha hotīti || salāya- [o] tanapaccayā
bhante phasso evaṃ no ettha hoti || salāyatanaṃ- [o] ccayā
phassoti nāmarūpapaccayā salā- [4] yatananti iti kho panetaṃ⁴⁰
nāmarūpapaccayā [o] nu kho bhikkhave salāyatanaṃ no vā
kathaṃ vā ettha hotīti nāmarūpa- [o] paccayā bhante
salāyatanaṃ evaṃ no ettha [5] *hotīti* nāmarūpapaccayā
salāyatanaṃ⁴¹ nāmarūpanti iti kho panetaṃ vuttaṃ
viññāṇapaccayā nu kho bhikkhave nāmarūpaṃ no vā kathaṃ vā
[o] *vā* ettha hotīti viññāṇapaccayā bhante [5r] [1] nāmarūpaṃ
evaṃ no ettha hoti viññāṇapaccayā nāmarūpanti ||
saṃkhārapaccayā viññāṇanti iti kho panetaṃ vuttaṃ
saṃkhārapaccayā nu kho bhikkhave viññāṇaṃ no vā kathaṃ vā
ettha hotīti saṃkhārapaccayā bhante [2] viññāṇaṃ evaṃ no
ettha hoti || saṃkhārapaccayā- [o] paccayā viññāṇanti avijjāpaccayā
saṃkhārāti iti kho panetaṃ [o] vuttaṃ avijjāpaccayā nu kho
bhikkhave saṃkhārā no [3] vā kathaṃ vā ettha hotīti ||

avijjāpaccayā [○] bhante saṃkhārā evaṃ no ettha hoti
avijjāpaccayā saṃkhārāti || [○] sādhu bhikkhave iti kho bhikkhave
tumhepi evaṃ vadetha [4] ahaṃ⁴² evaṃ vadāmi imasmiṃ *ce* sati
idaṃ hoti i- [○] massupādānaṃ idaṃ uppajjati yadidaṃ
avijjāpaccayā saṃkhārā saṃ- [○] ra⁴³paccayā viññānaṃ
viññānapaccayā nāma- [5] rūpaṃ nāmarūpāpaccayā saḷāyatanaṃ
saḷāyatanaṃpaccayā phasso phassapaccayā vedanā vedanāpaccayā
taṇhā taṇhāpaccayā upādānaṃ upādānapaccayā bhavo
bhavapaccayā [5v] [1] jāti jātipaccayā jarāmaṇa
sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā sambhavanti *evameva*
tassa kevalassa dukkhakkhandhassa samuddhayo hoti ||
avijjāyatteva asesavi- [2] rāganirodhā saṃkhāranirodhā
saṃkhāraniro- [○] dhā viññānanirodho viññānanirodhā
nāmarūpanirodho [○] nāmarūpanirodhā saḷāyatananirodho sa-
[3] ḷāyatananirodhā phassanirodho phassani- [○] rodhā
vedanānirodho vedanānirodhā taṇhānirodho taṇhā- [○] nirodhā
upādānanirodho upādānani- [4] dhā bhavanirodho
bhavanirodhā jātinirodho [○] jātinirodhā jarāmaṇa
sokaparidevadukkhadomanassupāyā [○] sā nirujjhanti
evametassa kevalassa dukkhakkha- [5] ndhassa nirodho hoti ||
jātinirodhā jarāmaṇanirodhāti iti kho panetaṃ vuttaṃ
jātinirodho kho bhikkhave jarāmaṇanirodho no vā kathaṃ vā
ettha hotīti || jātinirodhā bhante jarā- [6r] [1] marānanirodho
evaṃ no ettha hoti || jātiniro[dhā] jarāmaṇanirodhoti⁴⁴ iti kho
panetaṃ vuttaṃ bhavanirodhā nu kho bhikkhave jātinirodho
no vā kathaṃ vā ettha hotīti || bhavanirodhā [2] bhante
jātinirodho evaṃ no ettha hoti || bhava- [○] nirodhā
jātinirodhoti⁴⁵ iti kho panetaṃ vuttaṃ upādānanirodhā [○] nu
kho bhikkhave bhavanirodho no vā kathaṃ vā ettha [3] hotīti ||
upādānanirodhā bhante⁴⁶ nirodho [○] evaṃ no ettha hoti
upādānanirodhā bhavanirodho⁴⁷ taṇhāniro- [○] dhā
upādānanirodhoti iti kho panetaṃ vuttaṃ [4] taṇhānirodho
nu kho bhikkhave upādānani- [○] dho no vā kathaṃ vā ettha
hoti⁴⁸ || taṇhānirodhā bhante upādānani- [○] dho evaṃ
no ettha hoti taṇhānirodhā⁴⁹ iti [5] vedanānirodhā taṇhānirodhoti
iti kho panetaṃ vuttaṃ vedanānirodhā nu kho bhikkhave
taṇhānirodho no vā kathaṃ vā ettha hotīti || vedanānirodhā
bhante taṇhānirodho evaṃ no ettha hoti [6v] [1] vedanānirodhā
taṇhānirodhādhoti || phassanirodhāti vedanānirodhoti iti kho
panetaṃ vuttaṃ phassanirodhā nu kho bhikkhave
vedanānirodho no vā kathaṃ vā ettha hoti⁵⁰ phassanirodhā
bhante vedanānirodho evaṃ no ettha [2] hoti phassanirodhā
vedanānirodhoti || saḷāyatana- [○] nidhā⁵¹ phassanirodhoti iti
kho panetaṃ vuttaṃ saḷāyatananirodhā nu kho bhikkhave pha-
[○] ssanirodho no vā kathaṃ vā ettha hotīti || saḷāya- [3]
tananirodhā bhante phassanirodho evaṃ no ettha hotīti [○]
saḷāyatananirodhā phassanirodhoti || nāmarūpanirodhā
saḷāyatanananiro⁵² ti iti⁵³ [○] panetaṃ vuttaṃ nāmarūpanirodhā
nu kho bhikkhave saḷāyatana- [4] nirodho no vā kathaṃ vā ettha
hotīti nāmarūpanirodhā [○] bhante saḷāyatananirodho evaṃ
no ettha hoti nāmarūpanirodhā saḷāyatanani- [○] rodhoti ||
viññānanirodhā nāmarūpanirodhoti i- [5] ti kho panetaṃ
vuttaṃ viññānanirodhā nu kho bhikkhave nāmarūpanirodho
no vā kathaṃ vā ettha hotīti || viññānanirodhā bhante

³⁴ idam *ms*; cidam *eds*

³⁵ idam *ms*; cidam *eds*

³⁶ hotīti *ms*, *VRI(ka)*; hoti *eds*

³⁷ jāti *ms*; jātīti *eds*

³⁸ *eds add* bhante

³⁹ *eds add* evam no

⁴⁰ *eds add* vuttam

⁴¹ *eds add* ti. viññānapaccayā

⁴² *eds add pi*

⁴³ samra *ms*; saṅkhāra *eds*

⁴⁴ *eds add* bhavanirodhā jātinirodhoti

⁴⁵ *eds add* upādānanirodhā bhavanirodhoti

⁴⁶ *eds add* bhava-

⁴⁷ *eds add ti*

⁴⁸ *hoti ms; hotīti eds*

⁴⁹ *eds add* upādānanirodho

⁵⁰ hoti *ms*; hotīti *eds*

⁵¹ *nidhā ms; nirodhā eds*

⁵² niro *ms*; nirodho *eds*

⁵³ *eds add* kho

nāmarūpanirodho evaṃ no ettha hoṭṭi⁵⁴ || saṃkhāranirodhā viññānanirodhoti iti kho panetaṃ vuttaṃ saṃkhāra- [7r] [1] nirodhā nu kho bhikkhave viññānanirodho no vā kathaṃ vā ettha hoti saṃkhāranirodhā bhante viññānanirodho evaṃ no ettha hoti viññānanirodhā nāmarūpanirodhoti saṃkhāranirodhā [2] nāmarūpanirodhoti || iti kho panetaṃ vuttaṃ saṃ- [o] khāranirodhā nu kho bhikkhave viññānanirodho no vā kathaṃ vā ettha ho- [o] titi saṃkhāranirodhā bhante viññānanirodho e- [3] vaṃ no ettha⁵⁵ hoti saṃkhāranirodhā viññānaniro- [o] dhoti avijjānirōdhā saṃkhāranirodhoti⁵⁶ kho panetaṃ vuttaṃ avijjānirōdhā [o] nu kho bhikkhave saṃkhāranirodho no vā kathaṃ vā ettha [4] hoti || avijjānirōdhā bhante saṃkhāranirodho [o] evaṃ no ettha hoti avijjānirōdhā saṃkhāranirōdhā⁵⁷ ti sādhu bhikkhave i- [o] ti kho bhikkhave tumhepi evaṃ vadetha tamahampi evaṃ [5] vadāmi⁵⁸ idaṃ na hoti imassa nirodhā imassa nirodhā idaṃ nirujjhati yadidaṃ avijjānirōdhā saṃkhāranirōdho saṃkhāranirōdhā viññānanirōdho viññānanirōdhā nāmarūpanirōdho nāmarūpa- [7v] [1] nirodhā saḷayatananirōdho saḷayatananirōdhā phassanirōdho phassanirōdhā vedānanirōdho vedānanirōdhā taṇhānirōdho taṇhānirōdhā upādānanirōdho upādānanirōdhā bhavanirō- [2] dho bhavanirōdhā⁵⁹ jātinirōdho jātinirōdhā jarāmara- [o] na soka- parideva-dukka-domanassupāyāsā nirujjhanti evameva⁶⁰ tassa [o] kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hoti || api [3] nu tumhe bhikkhave evaṃ jānantā evaṃ passantā pubbantaṃ vā pa- [o] ti bhāveyyātha assosumhā nu kho mayaṃ atītaṃ addhānaṃ nanu kho asso- [o] sumhā atītamaddhānaṃ kiṃ nu kho ahesumhā atītamaddhā- [4] naṃ kathaṃ nu kho ahesumhā atītamaddhānaṃ kiṃ hutvā kiṃ a- [o] hesumhā nu kho mayaṃ atītamaddhānaṃ ti || no hetuṃ bhante || api nu tumhe [o] bhikkhave evaṃ jānantā evaṃ passantā aparantaṃ vā paṭibhā- [5] veyyātha bhayissāma nu kho mayaṃ anāgatamaddhānaṃ nanu kho bhavissāma anāgatamaddhānaṃ kiṃ nu kho bhavissāma anāgatamaddhānaṃ kathaṃ nu kho bhavissāma anāgatamaddhānaṃ kiṃ nu kho anāgatamaddhānaṃ kiṃ hutvā⁶¹ bhavissāma nu kho ma- [folio 8 missing]

[9r] [1] mahatā saṃyena⁶¹ garubhāraṃ tamenāṃ jātaṃ samānaṃ sakena *ha* lohiteṇa poseṇā⁶² lohitañce[tam] bhikkhave ariyassa⁶² yadidaṃ mātuthaññaṃ saṃ kho so bhikkhave kumāro vuddhimanvāya indrīyānaṃ paripākamanvā- [2] ya yāni tāni kumārakānaṃ ki/āpanakāni hi⁶³ kīḷa- [o] ti seyyadā⁶⁴ thidaṃ caṅkighaṭikaṃ mokkhaṇaṃ vituṅgulakaṃ pattābhakaṃ rathakaṃ dhanukaṃ [o] saṃ kho so bhikkhave kumāro vuddhimanvāya indrīyā- [3] naṃ paripākamanvāya pañcākāmaṃhi kāmaguṇehi [o] samappato samaṅgibhūto paricāreti cakkhuvīññeyyehi rūpehi itthe- [o] hi kantehi manāpehi piyarūpehi kāmupasaṃ- [4] hitehi rajjanīyehi pemaṇīyehi [sota]viññe- [o] yyehi saddehi ghānaviññeyyehi gandhehi jivhaviññeyye- [o] hi rasehi kāyaviññeyyehi phoṭṭhabbehi [5]

itthehi kantehi manāpehi piyarūpehi kāmupasaṃhitehi rajjanīyehi so cakkhunā rūpaṃ disvā piyarūpehi rajjanīyehi⁶⁴ apiyarūpe⁶⁵ byāpajjati anupaṭṭhitakāyasaṭi⁶⁶ viharati parittaṃ ceta- [9v] [1] so taṃ⁶⁷ cetovimuttiṃ paññāvimutti yathābhūtaṃ napajjānāti yaṃ tassa te pāpakā akusalā dhammā aparisesā nirujjhanti so evaṃ anurodhavirodhaṃ samāpanno yaṃ kiñci vedanaṃ vedati sukkhaṃ vā [2] dukkhaṃ vā adukkhamasukkhaṃ vā so taṃ vedanaṃ abhivadati [o] abhinandati⁶⁸ ajjhosāya tiṭṭhati kassa⁶⁹ vedanaṃ abhivadata abhinandato⁷⁰ [o] ajjhosāyaṃ tiṭṭhato tiṭṭhato uppajjati nandi [3] yā vedanāsu nandi vāpa rūpūpādānaṃ⁷¹ tassupādānaṃ [o] paccayā bhavo bhavapaccayā jāti jātipaccayā jarāmaraṇa- sokapari- [o] devadukkhadomanassupāyāsā sambhavanti eva- [4] meratassa kevalassa dukkhakkhandhassa samuddhaya [o] hoti sotena saddaṃ sutvā⁷² ghānena gandhaṃ ghāyitvā jivhāya ra- [o] saṃ sāyitvā kāyena phoṭṭhabbaṃ phussitvā mana- [5] sā dhammaṃ viññāya piyarūpe dhamme sārājati appiyarūpe dhamme byāpajjati anuṭṭhipaṭṭhitakāyasaṭi ca viharati paritaṃcetaso taṃ⁷³ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ yathābhūtaṃ nappajjānāti yatthassa te [10r] [1] pāpakā akusalā dhammā aparisesā nirujjhanti so evaṃ anurodhavirodhaṃ samāpanno yaṃ kiñci vedanaṃ vedeti sukkhaṃ vā dukkhaṃ vā adukkhamasukkhaṃ vā so taṃ vedanaṃ abhinandati⁷⁴ ajjhosāya tiṭṭhati tassa taṃ ve- [2] danaṃ abhinandato abhivadata ajjhosāya ti- [o] tiṭṭhato uppajjati nandi yā vedanāsu nandupādānaṃ⁷⁵ tassupādānapacca- [o] yā bhavo bhavapaccayā jāti jātipaccayā jarā- [3] maraṇa- sokaparideva- dukkhadomanassupāyā- [o] sā sambhavanti evameva⁷⁶ tassa kevalassa dukkhakkhandhassa samuddayo [o] hoti iti bhikkhave tathāgato loke ujja- [4] tippajjati arahāṃ sammāsambuddho vijjācara- [o] naṃ sampanno sugato lokavidū anuttaro purisadammasārathī sa- [o] tthā devamanussānaṃ buddho bhagavā ti so imaṃ [5] lokaṃ sadevakaṃ samāraṇaṃ sabrahmakāṃ sassamaṇaṃ brāhmaṇiṃyaṃ paṇaṃ sadevamanussānaṃ sayama abhiññā sacchikarvā pavedeti so dhammavaraṃ deseti ādikalyāṇaṃ majjhakalyāṇaṃ pa- [10v] [1] riyosānakalyāṇaṃ sātthaṃ sabyañjanaṃ kevalaṃ paripuṇṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ pakāseti || taṃ dhammaṃ suṇāti gahapati vā gahapatiputto vā aññatarasmim⁷⁶ kule pacchājāto so taṃ dhammaṃ [2] sutvā tathāgate saddhā paṭilabhati so tena sa- [o] ddhāpaṭilābhena samāgato itimannāgato iti paṭisañcikkhati sa- [o] bodho gharāvāso rajāpatho abbhokā- [3] so pabbajjā nayidaṃ sukkara agāraṃ ajjhāvasatā [o] ekantaṃ paripuṇṇaṃ ekantaparisuddhaṃ saṅkhalikhiṭaṃ brahmacariyaṃ caritaṃ yaṃnū- [o] nāhaṃ kesamassu ohāretvā kāsāyāni [4] vatthāni acchādetvā agārasmaṇaṃ agāriyaṃ pa- [o] bbajjeyyanti || so apareṇa samayena appaṃ vā bhogaṃ akkhandhaṃ [o] pahāya mahantaṃ vā bhogaṃ akkhandhaṃ pahāya a- [5] ppaṃ vā nīṇātiparivaṭṭaṃ pahāya mahantaṃ vā nīṇātiparivaṭṭaṃ [pahāya] vā kesamassu massu ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmaṇaṃ agāriyaṃ pabbajjeyyanti so evaṃ pabbajito samā-

⁵⁴ eds add viññānanirōdhā nāmarūpanirōdho ti

⁵⁵ eyeskip: repeats the previous paragraph, but retaining viññānanirōdhā nāmarūpanirōdhoti and erroneously writing nāmarūpanirōdhoti || instead of viññānanirōdhoti.

⁵⁶ eds add iti

⁵⁷ nidho ms; nirodho eds

⁵⁸ eds add imasmim asati

⁵⁹ nidhā ms; nirodhā eds

⁶⁰ kiṃ nu kho anāgatamaddhānaṃ kiṃ hutvā ms; kiṃ hutvā kiṃ eds

⁶¹ saṃyena ms; saṃsayena eds

⁶² eds add vinaye

⁶³ hi ms; tehi eds

⁶⁴ piyarūpehi rajjanīyehi ms; piyarūpe rūpe sārājati eds; piyarūpe

sārājati PTS(Ama) – i.e. both PTS mss

⁶⁵ eds add rūpe

⁶⁶ eds add ca

⁶⁷ eds add ca

⁶⁸ abhivadati abhinandati ms; abhinandati abhivadati eds

⁶⁹ kassa ms; tassa taṃ eds

⁷⁰ abhivadata abhinandato ms; abhinandato abhivadata eds

⁷¹ vā rūpūpādānaṃ ms; tadupādānaṃ eds

⁷² eds add pe

⁷³ eds add ca

⁷⁴ eds add abhivadati

⁷⁵ nandupādānaṃ ms; nandi tadupādānaṃ eds

⁷⁶ eds add vā

[11r] [1] no bhikkhūnaṃ sikkhāsāḥivasamāpanno pāṇātipātāṃ pahāya pāṇātipāto paṭivirato hoti nihitadaṇḍo nāhitasattho lajjī dayāpanno sabbapāṇabhūte hitānukampi viharati adi- [2] nnādānaṃ pahāya *brahmacārī hoti anācā- [o] ri* adinnādānā paṭivirato hoti dinnādāyī dinnapāṭikamkhi arthene- [o] va sucibhūtena attanā viharati abrahmacariyaṃ pa- [3] hāya brahmacārī hoti *anācārī virato methu- [o] nā dhammā* gāmadhammā || *xx* musāvādāṃ pahāya musāvādā paṭivira- [o] to hoti saccavādī saccasandho theto sacca- [4] yiko avivādā⁷⁷ mko⁷⁷ lokassa piṣuṇaṃ vācam [o] pahāya piṣuṇāya vācāya paṭivirato hoti ito sutvā na [o] amutra akkhātā imesa bhedāya amutra vā [5] sutvā imesaṃ na⁷⁸ akkhātā amūsaṃ bhedāya iti bhinnānaṃ vā *saṭṭhātā* sahitānaṃ vā anuppādā[tā] samaggāgāmo samaggarato samagganandi samaggakaraṇī vācam bhāsītā hoti pharusaṃ vācam pahāya pharusa- [11v] [1] ya vācāya paṭivirato hoti yā sā vācā nelo kaṇṇasukhā pemaṇīyā hadaya⁷⁹ māṅgamā porī bahūjanakantā bahūjanamanāpā tathārūpi vācam bhāsītā hoti || samphapphalāpaṃ pahā- [2] ya samphapphalāpā paṭivirato hoti kālāvā- [o] dī bhūtavādī atthavādī dhammavādī vinayavādī nidhānavādī *sotepabbhā- [o] tōā⁷⁹* kālena kā sāpadesa pariyantavatim [3] atthasamhitam so *vijagāma*-bhūtagāma-samārambhā [o] paṭivirato ti⁸⁰ ekabhattiko hoti rattuparato virato vikālabho- [o] janā || nacca-gīta-vādita-visūkadassanā paṭi- [4] virato hoti mālā-gandha-vilepana-dhāra- [o] na maṇḍana-vibhūsanatthānā paṭivirato hoti uccāsāyana-mahā- [o] sayanā paṭivirato hoti jātarūpa-*rajaṭa*- [5] paṭiggahaṇā paṭivirato hoti āmaka- dhaññapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti āmaka-maṃsapāṭiggahaṇā paṭivirato hoti || *itthim* kumārīm paṭiggahaṇā paṭivirato hoti dās- [12r] [1] dāsapāṭiggahaṇā paṭivirato hoti *ajjelāka*paṭiggahaṇā paṭivirato hoti kukkūtasukkarapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti hatthigavassavālavapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti [2] khettavatthupaṭiggahaṇā paṭivirato hoti *du-* [o] teyyapahina-gamakānuyoḡa paṭivirato hoti kayavikkayā [o] paṭivirato hoti *tīlākūṭa*-kampaḡūṭa-mānakū- [3] tā paṭivirato hoti *uttānevacana*⁸¹- nikati-sā- [o] *viyoga* paṭivirato hoti chedana-vadhambandhanaviparāmoḡa-ā- [o] *loka*-sahasākārā paṭivirato hoti so [saṃ]- [4] tuṭṭho hoti kāyaparihārikena cīvarena [o] kucchiparihārikena piṇḍipātikena yena *vayex*neva pakkamati [o] samādāye⁸² pakkamati || seyyathāpi nāma [5] pakkhi sakūṇo⁸² yeneva *paḍeti* sapatthabbhāvova ḍeti evameva bhikkhu sa[m]tuṭṭho hoti kāyaparihārikena cīvarena kucchiparihārikena piṇḍapātena yena yeneva pakkamati samādāye- [12v] [1] va pakkamati *samādāye*va pakkamati so iminā ariyena *silakkhandhena* samannāgato ajjhataṃ anavajjasukkhāṃ paṭisaṃvedeti so cakkhunā rūpaṃ disvā na nimittagāhi hoti nānubyañjanagāhi *yz[atvā]* [2] dhikaraṇaṃ menaṃ cakkhundriyaṃ asaṃvutta viharantaṃ a- [o] bhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvassaveyyuṃ ta- [o] ssa saṃvarāya paṭipajjati rakkhati cakkhundriyaṃ cakkhu- [3] ndriyena

saṃvaraṃ āpajjati sotena [saddaṃ] sutvā⁸³ ghā- [o] nena gandhaṃ ghāyitvā jivhāya rasaṃ sayitvā kāyena phoṭṭhabbaṃ phu- [o] *ssitvā* manasā dhammaṃ viññāyati na nimittagāhi [4] hoti nānabyañjanaggāhi yatvādhikaraṇa- [o] menaṃ manindriyaṃ asaṃvuttaṃ viharantaṃ abhijjhādomanassā pāpakā a- [o] kusalā dhammā anvassaveyyuṃ tassa saṃvarāya [5] paṭipajjati rakkhati manindriyaṃ manindriye saṃvaraṃ āpajjati so iminā ariyena indriyasamvarena samannāgato ajjhataṃ abyāsekasukkhāṃ *paṭivedeti*⁸⁴ so abhikkante paṭikkante sampa- [13r] [1] jānakārī hoti ālokite vilokite sampajānakārī hoti samīñjite pasārite sampajānakārī hoti saṅghātipattacīvaradhāraṇena sampajānakārī hoti asite pīte khāyite [2] sāyite sampa[jā]nakārī hoti || uccārāpa- [o] ssāvakamme sampajānakārī hoti gate thite nisinne sute jāgari- [o] te bhāsīte tuṇhībhave sampajānakārī hoti || [3] so iminā⁸⁵ ariyena *silakkhandhena* samannāga- [o] to iminā⁸⁶ ariyena indriyasamvarena samannāgato iminā⁸⁷ ariye- [o] na satisampajāññena samannāgato vivittaṃ se- [4] nāsaṃ bhajjati araṇṇaṃ rukkhamaṃ pabbamkantaṃ kandaraṃ *gi-* [o] *rigū*haṃ susānaṃ vanapaṭṭhaṃ abbhokāsaṃ paṇasālapuñjaṃ so pacchā- [o] bhattaṃ piṇḍapātaṭikkanto nisīdāti pallaṅkaṃ [5] abhujjivā ujuṃ kāyaṃ paṇidhāya parimukhaṃ *saṭi* upaṭṭhapetvā so abhijjhaṃ loke pahāya vigatābhijjhena cetaso viharati abhijjhāya cittaṃ parisodheti byāpādapado- [13v] [1] saṃ pahāya abyāpānacitto viharati sabbapāṇabhūtahitānukampi byāpādapadosaṃ cittaṃ parisodheti thīnamiddhaṃ pahāya vigatathīnamiddho viharati ālokasaññī sato sampajā- [2] no thīnamiddhā cittaṃ parisodheti uddhaccakukku- [o] ccaṃ pahāya anuddhato viharati || ajjhataṃ vūpasamanatocitto [o] uddhaccakukkucā cittaṃ parisodheti vicikicchāṃ pa- [3] hāya tiṇṇavicikicchō viharati akathaṃka- [o] thī *ka*saḷesu dhammesu vicikicchā⁸⁸ cittaṃ parisodheti || so ime [o] pañca nīvaraṇe pahāya cetaso upakki- [4] lese paññāya dubbalākaṇe *nam-ceta* vi- [o] viceṇṇā kāmehi vīvicca akusalehi dhammehi savitakkaṃ savicāraṃ viveka- [o] jaṃ pītisukhaṃ paṭhamajjhānaṃ upasampajja viharati⁸⁹ vitakka- [5] vicārānaṃ vūpasamā ajjhataṃ sampasādanaṃ cetaso ekodibhāvaṃ avitakkavi avicāraṃ samādhijaṃ pītisukhaṃ dutiyajjhānaṃ *upasampajja viharati so cakkhu* | *la* |⁹⁰ tatiyajjhānaṃ⁹¹ upasampajja viharati ||⁹² cakkhu- [14r] [1] nā rūpaṃ disvā piyarūpāyatanam⁹³ sārājati apiyarūpe⁹⁴ na byāpajjati upatthitaṃ kāyasati⁹⁵ viharati apamānace[so]⁹⁶ tañ⁹⁷ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ yathābhūtaṃ pajānāti yatthassa te pāpakā akusalā [2] dhammā aparisesā nirujjhanti so evaṃ anurodhavini- [o] rodhapahino⁹⁸ [yam] kiñci vedanaṃ vedeti sukhaṃ vā dukhaṃ vā adukkhamasukhaṃ vā so [o] veda nābhindati⁹⁹ nābhivadati [na] *ajjhosāya* tiṭṭhati || [3] tassa taṃ vedanaṃ¹⁰⁰ abhinandito¹⁰¹ abhivadato¹⁰² ajjho- [o] sāya tiṭṭhato yā vedanāsu nandito¹⁰³ sā nirujjhanti tassa¹⁰⁴ nirodhā [o] upādā¹⁰⁴ nirodho upādānanirodhā

⁷⁷ avivādako *ms*; avisamvādako *eds*

⁷⁸ imesaṃ na *ms*; na imesaṃ *eds*

⁷⁹ nidhānavādī sotepabbhātā *ms*; nidhānavatim vācam bhāsītā *eds* ti *ms*; hoti *eds*

⁸¹ uttānevacana *ms*; ukkoṭanavañcana *eds*

⁸² *eds add* yena

⁸³ *eds add* pe

⁸⁴ *paṭivedeti ms*; *paṭisaṃvedeti eds*

⁸⁵ *eds add* ca

⁸⁶ *eds add* ca

⁸⁷ *eds add* ca

⁸⁸ vicikicchā *ms*; vicikicchāya *eds*

⁸⁹ *eds add* puna caparaṃ, bhikkhave, bhikkhu

⁹⁰ upasampajja viharati so cakkhu | *la* | *ms*; pe *eds*

⁹¹ *eds add* catutthaṃ jhānaṃ

⁹² *eds add* so

⁹³ rūpāyatanam *ms*; rūpe rūpe na *eds*

⁹⁴ *eds add* rūpe (*although both PTS mss also omit it*)

⁹⁵ *eds add* ca

⁹⁶ *ceso ms*; cetaso *eds*

⁹⁷ *eds add* ca

⁹⁸ vinirodhapahino *ms*; virodhavippahino *eds*

⁹⁹ so veda nābhindati *ms*; so taṃ vedanaṃ nābhinandati *eds*

¹⁰⁰ *eds add* an-

¹⁰¹ *eds add* an-

¹⁰² *eds add* an-

¹⁰³ *eds add* nandī-

¹⁰⁴ upādā *ms*; upādāna *eds*

bhavanīro- [4] dho bhavanīrodhā jātinīrodho jātinīrodhā ja- [○] rāmarāṇa sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā nirujjhanti evame- [○] tassa kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hoti [5] sotena saddam sutvā ghānena gandham ghāyitvā jivhāya rasam sāyitvā kāyena phoṭṭhabbam phussitvā manasā dhammam viññāya piyarūpe dhamme na sārājati apiyarūpe dhamme na byāpajjati upatthitakāyasati [14v] [1] ca viharati appamānacetaso tañ¹⁰⁵ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ yathābhūtam pajānāti yassatthassa te pāpakā akusalā dhammā aparisesā nirujjhanti || so evaṃ anurodhavīrodhaviṃṇāno yaṃ kiñci ve- [2] danam vedāti sukham vā dukkham vā adukkhamasukkham vā so [○] tam vedanam nābhinandati nābhivadati anajjhoyam¹⁰⁶ tittbati tassa tam vedanam¹⁰⁷ a- [○] bhinandito¹⁰⁸ abhivadato¹⁰⁹ ajjhosāya tittbato [3] yā vedanāsu nanda sā nirujjhanti tassa nandanīro- [○] dhā upādānanirodho upādānanirodhā bhavanīrodho bhavanīrodhā [○] jātinīrodho jātinīrodhā jarāmarāṇa soka- [4] paridevadukkhadomanassupāyāsā nirujjhanti e- [○] vametassa kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hoti iti¹¹⁰ kho me [○] tumhe bhikkhave¹¹¹ tanhāsaṃkhamayavimuttiṃ dhāretha [5] sātī pana bhikkhu kevaṭṭaputtam mahātaṇhājāla¹¹²-saṅghāta-paṭimukkanti idamavoca bhagavā attamanā te bhikkhū bhagavato bhāsitaṃ abhinanduntī || || mahātaṇhā-sakhiyasuttantaṃ niṭṭhitaṃ aṭṭhamam || || [MN 39 Mahā-Assapura-sutta]

[15r] [1] evamme sutam ekam samayam bhagavā āgesu viharati assapurāṇā nāma āṅgāraniggamo¹¹³ || tatra kho bhagavā bhikkhū āmantesi bhikkhavoti bhādanṭeti te bhikkhū bhagavato paccassoma bhagavā etadavoca [2] samaṇā samanāti vo bhikkhave jano sañjā- [○] nāti tumhe¹¹⁴ pana ke tumheti putthā samānā samaṇamhāti paṭijānātha [○] tesam vo bhikkhave evaṃ samaṇānaṃ satam evamapaṭi- [3] ṇānaṃ satam ye dhammā samaṇakaraṇā ca brā- [○] hmaṇakaraṇā ca te dhamme samādāya vattissāma evaṃ no mayam amhākam [○] samaṇā ca saccā bhavissati paṭiññā ca bhūtā ye- [4] saṃca mayam cīvara-piṇḍapāta-senāsana-gilā¹¹⁵-pacca- [○] ya-bhesajja-parikkhāram paribhujjāma¹¹⁶ tesam vo kārā amhesu mahapphalā [○] bhavissanti mahānisaṃsā amhākam cetassa pabba- [5] jja avajja bhavissati saphalā sa-udrayāti evaṃhi vo bhikkhave sikkhitabbam. katame ca bhikkhave dhammā samaṇa-karaṇā ca brāhmaṇa-karaṇā ca. hiri- [○] rottappena samannāgatā bhavissāmāti evaṃ hi vo [15v] [1] bhikkhave sikkhitabbam ti siyā kho¹¹⁷ bhikkhave tumhākam evamassa hirottappenamhena samannāgatā alamettāvatā katamettāvatā anuppatto no sāmāññattho natthi no kiñci uttari-karaṇīyanti [2] tāvattakeneva tuṭṭhiṃ āpajjeyyātha ā- [○] rocayāmi bhikkhave vo bhikkhave mā vo [○] sāmāññatthikānaṃ satam sāmāññattho parihāyī- [3] satti¹¹⁸ uttari-karaṇīyena || kiñca bhikkhave [○] uttari-karaṇīyam parisuddho no kāya-samācāro bhavissati uttā- [○] no vivaṭṭo na ca chiddavā saṃvuto ca tāya¹¹⁹ pana pa- [4] risuddha-kāya-samācāratāya nevattānukaṃsi- [○] yāpa na param vambhissāmāti evaṃ hi vo bhikkhave sikkhitabbam siyā kho [○] pana bhikkhave

tumhākam evamassa hirottappena- [5] mha samannāgatā parisuddho no kāya-samācāro alamettāvatā katamettāvatā anuppatto no sāmāññattho natthi no kiñci uttari-karaṇīyanti tāvattakeneva ca tuṭṭhi āpajje- [16r] [1] te yvātha ārocayāmi vo bhikkhave paṭivedayāmi vo bhikkhave mā vo sāmāññatthikānaṃ satam sāmāññattho parihāyīyati uttari-karaṇīye kiñca bhikkhave uttari-karaṇīyam parisuddho [2] no vaci-samācāro bhavissati¹²⁰ uttāno vivaṭṭo [○] na ca chiddavā saṃvuto ca tāya ca pana parisuddha-vacisamācāratāya ne- [○] vattānukaṃsiṃsāma na param vambhissāmāti evaṃ hi [3] vo bhikkhave sikkhitabbam siyā kho pana bhikkhave [○] tumhākam evamassa hirottappenamhā samannāgatā parisuddho no kā- [○] ya-samācāro parisuddho vaci-samācāro a- [4] lamettāvatā katamettāvatā anuppatto [no] sā- [○] māññattho natthi no kiñci uttari-karaṇīyanti tāvattakeneva tuṭṭhiṃ ā- [○] rocayāmi vo bhikkhave pa- [5] ṭivedayāmi vo bhikkhave mā vo sāmāññatthikānaṃ satam sāmāññattho parihāyīyati uttari-karaṇīye ti bhi kiñca bhikkhave uttari-karaṇīyam parisuddho no mano-samācāro bhavissati [16v] [1] uttāno vivaṭṭo na ca chiddavā saṃvuto ca tāya¹²¹ parisuddha-mano-samācāratāya nevattānukaṃsiṃsāma na param vambhissāmāti || evaṃ hi vo bhikkhave sikkhitabbam ti siyā kho pana bhikkhave tumhākam eva- [2] massa hirottappenamha samannāgatā¹²² parisuddha- [○] mano-samācāro alamettāvatā katamettāvatā ca anuppatto [○] no sāmāññattho natthi [no] kiñci uttari-karaṇīyanti [3] tāvattakeneva tuṭṭhiṃ āpajjeyyātha āro- [○] rocayāmi vo bhikkhave paṭivedayāmi vo bhikkhave mā vo sāmāññatthikā- [○] naṃ satam sāmāññattho parihāyīyati uttari-ka- [4] raṇīye ti kiñca bhikkhave uttari-karaṇīyam pa- [○] risuddho no ājivo bhavissati uttāno vivaṭṭo no ca chiddavā saṃ- [○] vuto ca tāya ca pana parisuddhāpajjivāya ne- [5] vattānukaṃsiṃsāma na param vambhissāmāti evaṃ hi vo bhikkhave sikkhitabbam siyā kho pana bhikkhave tumhākam evamassa hirottappenamhā samannāgatā parisuddho no kāya-samācāro [17r] [1] parisuddha vacisamācāro parisuddha mano-samācāro parisuddho ājivo alamettāvatā¹²³ anuppatto¹²⁴ sāmāññattho natthi no kiñci uttari-karaṇīyanti tāvattakeneva tuṭṭhiṃ āpajjeyyātha ā- [2] rocayāmi vo bhikkhave paṭivedayāmi vo [○] bhikkhave mā vo sāmāññatthikānaṃ satam sāmāññattho parihāyīsa- [○] ti uttari-karaṇīye kiñci bhikkhave uttari-karaṇi- [3] yam indriyesu guttadvārā bhavissāma || ca- [○] kkhunā rūpaṃ disvā na nimittaggāhi nānubyañjanaggāhi yātvādhikaraṇa- [○] menam cakkhundriyam asaṃvuttaṃ viharantaṃ abhijjhā- [4] domanassā pāpakā akusalā dhammā anvā- [○] ssaवेय्युṃ tassa saṃvarāya paṭipajjissāma rakkhissāma cakkhundri- [○] yam cakkhundriye saṃvaram āpajjissāma sotena [5] saddam sutvā¹²⁵ ghānena gandham ghāyitvā jivhāya rasam sāyitvā kāyena phoṭṭhabbam phussitvā manasā dhammam viññāya na nimittaggāhi nānubyañjanaggāhi yatvādhikaraṇamenam manindriyam [17v] [1] asaṃvuttaṃ viharantaṃ abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaवेय्युṃ tassa saṃvarāya paṭipajjissāma¹²⁶ manindriyam manindriye

¹⁰⁵ eds add ca

¹⁰⁶ anajjhoyam ms; nājjhosāya eds

¹⁰⁷ eds add an-

¹⁰⁸ eds add an-

¹⁰⁹ eds add an-

¹¹⁰ iti ms; imam eds

¹¹¹ eds add saṃkhittena

¹¹² eds add taṇhā

¹¹³ āṅgāraniggamo ms; āṅgānaṃ nigamo eds

¹¹⁴ eds add ca

¹¹⁵ gilā ms; gilāna eds

¹¹⁶ bhuñjāma seems to be corrected by a second hand to bhuñjāma

¹¹⁷ eds add pana

¹¹⁸ parihāyīyati ms, PTS both mss; parihāyī, sati eds (and similarly below)

¹¹⁹ eds add ca

¹²⁰ eds add -ti

¹²¹ eds add ca pana

¹²² eds add parisuddho no kāyasamācāro, parisuddho vacisamācāro,

¹²³ VRI adds katamettāvatā

¹²⁴ VRI adds no

¹²⁵ eds add pe

¹²⁶ eds add rakkhissāma

saṃvaram āpajissāma¹²⁷ evaṃ hi vo bhikkhave sikkhi- [2] tabbāṃ siyā kho pana bhikkhave tumhākaṃ evaṃ *ma-* [○] *yam* hirottappenamhā samannāgatā parisuddho no kāya-samācā- [○] ro parisuddho vacisamācāro parisuddho mano- [3] samācāro parisuddho ājivo indriye- [○] sumhā guttadvārā alamettāvatā katamettāvatā anuppatto¹²⁸ sāma- [○] ṇñettho natthi¹²⁹ kiñci uttari-karaṇīyanti tāvata- [4] keneva *ca* tuṭṭhiṃ āpajjeyyātha ārocay- [○] sāmī vo bhikkhave paṭivedayissāmi vo bhikkhave mā vo sāmaññe- [○] tthikānaṃ satam sāmaññattho parihāyissati [5] uttari-karaṇīye kiñci bhikkhave uttari-karaṇīyanti bhojane mattaññuno bhavissāma paṭisaṃkhā yoniso āhāraṃ āharissāma neva davāya na madāya na maṇḍanāya na vibhūsa- [18r] [1] nāya yāvadeva imassa kāya[ssa] *ṭṭhītiyā* yāpanāya vihiṃsuparattiyā brahmacariyānuggahāya iti purāṇaṇa vedanaṃ paṭihammi¹³⁰ navaṇa vedanaṃ na uppādessāma yātrā ca me bha- [2] vissati anavajjātā ca phāsuvihāro cāti [○] evaṃhi vo bhikkhave sikkhitabbaṃ siyā kho pana bhikkhave tumhākaṃ evaṃ *ma-* [○] *yam* hirottappena¹³¹ samannāgatā parisuddho no [3] kāyasamācāro parisuddho vacisamācāro [○] parisuddho manosaṃcāro parisuddho ājivo indriyesumhā [○] guttadvārā bhojane mattaññuno alamettāva- [4] tā katamettāvatā anuppatto no sāmañña- [○] ttho¹³² no kiñci uttari-karaṇīyanti tāvatakeneva tuṭṭhiṃ āpajje- [○] yyātha ārocayāmi vo bhikkhave paṭiveda- [5] yāmi vo bhikkhave mā vo sāmaññatthikānaṃ satam sāmaññattho parihāyissati uttari-karaṇīye kiñci bhikkhave uttari-karaṇīyaṃ *jāgariya* anuyuttā bhavissāma divasaṃ caṅkamena nisajjā- [18v] [1] ya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṃ parisodhissāma rattiyaṃ *paṭhamam*¹³³ caṅkamena nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṃ parisodhissāma¹³⁴ majjhima-yāmaṃ dakkhiṇena passena *siṃhaseyyam* [2] kappessāma pādena pādaṃ accādhāya sa- [○] to sampajāno uṭṭhānasaññaṃ manasi karitvā rattiyaṃ pacchimayāmaṃ [○] paccuṭṭhāya caṅkamena nisajjāya āvaraṇīye- [3] hi dhammehi cittaṃ parisodhissāmi evaṃ hi [○] vo bhikkhave sikkhitabbaṃ siyā kho pana bhikkhave tumhākaṃ evaṃ *yam* hiro- [○] tappenamhā samannāgatā parisuddho no kāya- [4] samācāro parisuddho vacisamācāro parisū [○] dho manosaṃcāro parisuddho ājivo indriyesumhā guttadvārā [○] bhojane mattaññuno jāgariyaṃ anuyuttā a- [5] lamettāvatā katamettāvatā anuppatto no sāmaññattho natthi no kiñci uttari-karaṇīyanti tāva[ta] keneva tuṭṭhiṃ āpajjeyyātha ārocayāmi vo bhikkhave paṭivedayāmi vo bhikkhave mā vo sāma- [19r] [1] ṇñatthikānaṃ satam sāmaññattho parihāyissati uttari-karaṇīye || kiñci bhikkhave uttari-karaṇīyaṃ satisampajāñña samannāgatā bhavissāma abhikante paṭikkante sampajānakāri āloke vilokite [2] sampajānakāri samīñjite pasārite sampajāna- [○] kāri saṃghāti-patta-civara-dhāraṇe sampajānakāri asite *pi*¹³⁵ khāyite sā- [○] yite sampajānakāri uccārapassāvakaṃ me saṃ- [3] pajānakāri gate *thite* nisinne sutte jāgarite [○] bhāsīte tuṇhībhāve sampajānakāri evaṃhi vo bhikkhave sikkhitabbaṃ si- [○] yā kho pana bhikkhave tumhākaṃ evaṃ *mayam* hiro- [4] tappenamhā samannāgatā parisuddho no kāyasa- [○] mācāro parisuddho vacisamācāro parisuddho manosaṃcāro pari- [○] suddho ājivo indriyesumhā guttadvārā bho- [5] jane mattaññuno jāgariyaṃ anuyuttā satisampajāñña samannāgatā alamettāvatā katamettāvatā anuppatto no sāmaññattho natthi no kiñci uttari-

karaṇīyanti tāvatakeneva tuṭṭhiṃ āpajje- [19v] [1] yyātha ārocayāmi vo bhikkhave paṭivedayāmi vo bhikkhave mā vo sāmaññatthikānaṃ satam sāmaññattho parihāyissati uttari-karaṇīye || kiñci bhikkhave uttari-karaṇīyaṃ idha bhikkhave bhikkhu vivitaṃ [2] senāsanaṃ bhajati araṇñaṃ rukkhamaṃ pabbataṃ kandaraṃ *gī-* [○] *rigīham* susānaṃ vanapathaṃ abbhokāsaṃ palāpuṇjaṃ so pacchābhataṃ piṇḍapā- [○] tapaṭikanto nisīdati pallaṅkaṃ ābhujitvā ujum [3] kāyaṃ paṇidhāya parimukhaṃ satim upaṭṭhapetvā so [○] abhiṃham loka pahāya vigatābhijjhena cetasā viharati abhiṃhā- [○] ya cittaṃ parisodheti byāpāda- padosaṃ pahāya [4] abyāpāra- citte viharati sabba-pānabhūta¹³⁶-nukampī [○] byāpāda- padosā cittaṃ parisodheti *thīnamiddham* pahāya vigatathīnamiddho vi- [○] harati āloka-saññī¹³⁷ sampajāno *thīnammi-* [5] ddhā cittaṃ parisodheti || uddhaccakukkuccaṃ pahāya anuddhato viharati ajjhataṃ vūpasanta-citto uddhaccakukkuccaṃ cittaṃ parisodheti vicikicchāṃ pahāya ti- [20r] [1] ṇṇavicikicchā viharati akathaṃkathī kusalesu dhammesu vicikicchāya cittaṃ parisodheti seyyathāpi bhikkhave¹³⁸ iṇaṃ ādāya kammante payojeyya tassa te kammantā sampajjeyyū so yāni ca porāṇāni [2] iṇamulāni tāni ca byantikareyya siyā cassa [○] uttari avasiṭṭhaṃ dārabharaṇāya¹³⁹ evamassa ahaṃ kho pubbe iṇaṃ ādāya ka- [○] mmante payojemi tassa me te kammantā sampajjimsu so- [3] haṃ yāni ca porāṇāni iṇamulāni tāni ca byantī [○] akāsī atthi ca me uttari avasiṭṭhaṃ dārabharaṇāyati so tatonidānaṃ [○] labhetha pāmujjaṃ adhigaccheyya somanassaṃ || se- [4] yyathāpi bhikkhave puriso ābādhiko assa dukkhi- [○] to bālhagilāno bhattacassa nacchādeyya¹⁴⁰ cassa kāye balamattā so [○] aparena samayena tamhā ābādhā mucceyya bhattaṃ [5] cassa chādeyya siyā cassa kāye [ca] balamattā tassa evamassa ahaṃ kho pubbe ābādhiko ahoṣi dukkhito bālhagilāno bhattaṃ ca me na *chādesi* na ca me āsi kāye balamattā somhi etara- [20v] [1] hi tamhā ābādhā mutto bhattaṃ ca me chādeti atthi ca me kāye balamattāti so tatonidānaṃ labhetha pāmujjaṃ adhigaccheyya somanassaṃ seyyathāpi bhikkhave puriso bandhanāgāre bandho assa [2] so aparena samayena tamhā bandhanā mucceyya [○] sotthinā *abbayena*¹⁴¹ na cassa kiñci bhogaṇaṃ vayo tassa evamassa a- [○] haṃ kho pubbe bandhanāgāre bandho ahoṣi || [3] somhā¹⁴² bandhanā mutto sotthinā *abbayena* natthi ca [○] me kiñci bhogaṇaṃ vayoti so tatonidānaṃ labhetha pāmujjaṃ adhi- [○] gaccheyya somanassaṃ || seyyathāpi bhikkha- [4] ve puriso dāso assa anattādhīno parādhīno [○] na yenakāmaṃgamo so aparena samayena tamhā dāsabyā mucce- [○] yya attādhīno aparādhīno bhujisso yena- [5] kāmāgamo tassa evamassa ahaṃ kho pubbe dāso ahoṣi anattādhīno aparādhīno na yenakāmaṃgamo somhi etarahi tamhā dāsabyā *vīmutto* attādhīno *na* parādhīno bhujisso [21r] [1] yenakāmaṃgamoti so tatonidānaṃ labhetha pāmujjaṃ adhigaccheyya somanassaṃ || seyyathāpi bhikkhave puriso sadhano sabhogo kantāradhānamaggaṃ paṭipajjeyya so aparena samayena ta- [2] mhā kantārā nitthareyya sotthinā *abbayena* na [○] cassa kiñci bhogaṇaṃ vayo *ti-so tatonidānaṃ* tassa evamassa a- [○] haṃ kho pubbe sadhano sabhogo *taṃ* kantāradhā- [3] namaggaṃ paṭipajjīṃ somhi etarahi tamhā kantārā *ti-* [○] ṇṇo¹⁴³ sotthinā *abbayena* natthi ca me kiñci

¹²⁷ *eds add ti*

¹²⁸ *VRI adds no*

¹²⁹ *VRI adds no*

¹³⁰ *haṃmi ms; haṅkhāmi eds*

¹³¹ *eds add -mha*

¹³² *VRI adds natthi*

¹³³ *eds add yāmaṃ*

¹³⁴ *eds add rattiya*

¹³⁵ *pi ms; pīte eds*

¹³⁶ *eds add hitā-*

¹³⁷ *eds add sato*

¹³⁸ *eds add puriso*

¹³⁹ *eds add tassa*

¹⁴⁰ *eds add na*

¹⁴¹ *abbayena ms; abbhayena VRI; abyayena PTS, VRI(sī pi)*

¹⁴² *somhā ms; somhi etarahi tamhā eds*

¹⁴³ *tiṇṇo ms; nitthiṇṇo eds*

bhogāṇaṃ vayoti so [○] tatonidānaṃ labhetha pāmujjaṃ adhigaccheyya [4] somanassaṃ || evame¹⁴⁴ kho bhikkhave bhikkhu yathā [○] iṇaṃ¹⁴⁵ yathā bandhanāgāraṃ yathā dāsabyaṃ yathā kantāramaddhānaṃ¹⁴⁶ ime pa- [○] ŋca nivarane appahīne attani samanupa- [5] ssati seyyathāpi bhikkhave ānanyaṃ yathā arogyaṃ yathā bandhanā mokkhaṃ yathā bhujissaṃ yathā khemantabhūmi evameva bhikkhu ime pañca nāvaraṇe pahīne attani samanupassati so ime pañca nā- [21v] [1] varaṇe pahāya cetaso upakkilese paññāya dubbhākarāṇe vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkam savicāraṃ vivekaṃ pītisukhaṃ paṭhamajjhānaṃ uppasampajja viharati so imameva kāyaṃ [2] vivekajena pītisukhena abhisandeti¹⁴⁷ paripureti [○] parippharati nāssa kiñci sabbāvato kāyassa vivekajena pītisukhena [○] appaṭaṃ hoti seyyathāpi bhikkhave dakkho¹⁴⁸ nhā- [3] pakantevāsi¹⁴⁹ kamaṃyathāle nhāniya-cuṇṇāni ā- [○] kiritvā uddhakena paripphosakaṃ paripphisaṃ sanneyya sāya-nhāniyapi- [○] nhi mmesnehānugatā snehapanetā santarabā- [4] hirā phuddhā sinehena¹⁵⁰ ca paggharaṇi evameva kho [○] bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṃ vivekajena pītisukhena abhisandeti [○] parisandeti paripureti parippharati nāssa kiñci sa- [5] bbāvato kāyassa vivekajena pītisukhena apphuṭaṃ hoti || puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu vitakkavicārānaṃ vūpasamā aviha¹⁵¹ ajjhataṃ sampasādanaṃ cetaso ekodibhāvaṃ avitakkaṃ avicāraṃ samādhijāṃ [22r] [1] pītisukhaṃ dutiyajjhānaṃ upasampajja viharati so imameva kāyaṃ samādhijena sukhena pītisukhena abhisandeti [ti] parisandati paripureti paripphareti nāssa kiñci sabbāvato kāyassa samādhijena pītisukhena a- [2] pphataṃ hoti seyyathāpi bhikkhave udakarahado [○] gambhīrodako tassa nevassa puratthimāya disāyaṃ udakassāyamukhaṃ [○] na pacchimāya disāya udakassāyamukhaṃ na uttara di- [3] sāya udakassāyamukhaṃ na dakkhiṇāya disāya [○] udakassāyamukhaṃ devo ca¹⁵¹ kālena kālaṃ samādhāraṃ anuppavecce- [○] yya atha kho tamhā ca udakarahadā sīta vārīdhā- [4] rā ubbhijjivā tameva udakarahadaṃ pi sītena vāri- [○] nā abhisandeyya parisandeyya paripureyya paripphareyya nāssa [○] kiñci sabbāvato udakarahadassa sītena vā- [5] rinā apphuṭaṃ assa evameva kho bhikkhave¹⁵² imameva kāyaṃ samādhijena pītisukhena abhisandeti parisandeti paripureti parippharati nāssa kiñci sabbāvato kāyassa samādhijena pītisu- [22v] [1] khena apphuṭaṃ hoti || puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati sato ca sampajāno sukhañca kāyena paṭisaṃvedeti yantaṃ ariyā ācikkhanti upekkhako satimā sukhavihā- [2] rīti tatiyajjhānaṃ upasampajja viharati so ima- [○] meva kāyaṃ nippītikena sukhena abhisandeti parisandeti paripureti [○] parippharati nāssa kiñci sabbāvato kāyassa nippī- [3] tikena sukhena apphuṭaṃ hoti seyyathāpi bhi- [○] kkhavē uppaliniyaṃ vā paduminiyaṃ vā puṇḍarīkaniyaṃ vā appekaccāni [○] upalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā uḍake jā- [4] tā¹⁵³ uḍake saṃvaddhāni uḍakānugātāni antoni- [○] muggaposiṇi tāni yāva ca aggā yāva [ca] mūlā sītena vārīnā abhisā- [○] nnāni parisannāni paripurāni paripphaṭāni nāssa ki-

[5] ŋci sabbāvataṃ upalānaṃ vā padumānaṃ vā puṇḍarīkānaṃ vā sītena vārīnā apphuṭaṃ assa evameva kho bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṃ nippītikena sukhena vā abhisandeti parisandeti paripureti [23r] [1] parippharati nāssa kiñci sabbāvato kāyassa nippītikena sukhena apphuṭaṃ hoti || puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassa-domanassānaṃ atthāṅgamā adukkhamasukhaṃ upe- [2] kkhāsati pārisuddhiṃ catutthajjhānaṃ upasampajja viharati [○] so imeva¹⁵⁴ kāyaṃ parisuddhena cetasā pariyodātena pharitvā nisi- [○] nno hoti nāssa kiñci sabbāvato kāyassa pari- [3] suddhena cetasā pariyodātena apphuṭaṃ hoti [○] seyyathāpi bhikkhave puriso odātena vatthena sīsaṃ¹⁵⁵ pārūpitvā nisi- [○] nno assa¹⁵⁶ kiñci sabbāvato kāyassa odātena¹⁵⁷ [4] apphuṭaṃ assa evameva kho bhikkhave bhikkhu imameva [○] kāyaṃ parisuddhena cetasā pariyodāte¹⁵⁸ pharitvā nisinnno ho- [○] ti nāssa kiñci sabbāvato kāyassa pari- [5] suddhena cetasā pariyodātena apphuṭaṃ hoti || so evaṃ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatupakkilese mudubhūte kammaniyeṭṭhite āneñjappatte [23v] [1] pubbenivāsaṃ anussati- ṇānāya cittaṃ abhininnāmeti so anekavhiṭaṃ pubbenivāsaṃ anussarati seyyathidaṃ ekampi jātiṃ dvepi jātiyo || pe || iti sākāraṃ sauddesaṃ anekavhiṭaṃ pu- [2] bbenivāsaṃ anussarati seyyathāpi bhikkhave puri- [○] so sakamhā gāma aññaṃ gāmaṃ gaccheyya tamhā¹⁵⁹ gāma añña-gāmaṃ gaccheyya¹⁶⁰ [○] tamhāpi gāma sakamheva gāmaṃ paccāgaccheyya¹⁶¹ [3] evamassa ahaṃ kho sakamhā gāma amu gāmaṃ [○] āgañchiṃ tatrapī evaṃ atthāsi evaṃ nisīdi evaṃ abhāsi evaṃ tuṇhī [○] aho si tamhāpi gāma aṣuṃ gāmaṃ māgañchi [4] tatrayampi evaṃ atthāsi evaṃ nisīdi evaṃ abhāsi [○] evaṃ tuṇhī aho si || somhi tamhā gāma sakamheva gāmaṃ [○] paccāgati evameva kho bhikkhave [5] bhikkhu anekavhiṭaṃ pubbenivāsaṃ anussarati seyyathidaṃ ekampi jātiṃ dvepi jātiyo || pe || iti sākāraṃ sauddesaṃ anekavhiṭaṃ pubbe- [24r] [1] nivāsaṃ anussarati so evaṃ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatupakkilese mudubhūte kammaniyeṭṭhite āneñjappatte sattānaṃ cutupapāta-ñānāya [2] citta abhiṃninnāmeti so dibbena cakkhunā [○] visuddhena atikkantamānussakena satte passati cavamāne uppa- [○] jjamāne¹⁶² hīne paṇite suvaṇṇe dubbaṇṇe [3] suggate duggate yathā kammūpage satte pajā [○] nāti¹⁶³ seyyathāpi bhikkhave dve agārā asannadvārā¹⁶⁴ tattha ca- [○] kkhumā puriso majjhe thito passeyya manu- [4] sse gehaṃ pavāsante pi nikkhamante pi anu- [○] saṅkareante pi anuvicāreante pi evameva kho bhikkhave bhikkhu [○] dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānu- [5] sakena satte passati cavamāne upajjamāne¹⁶⁵ hīne paṇite suvaṇṇe dubbaṇṇe suggate duggate yathā kammūpage satte pajānāti¹⁶⁶ so evaṃ samāhite citte parisuddhe pariye- [24v] [1] dāte anaṅgaṇe vigatupakkilese mudubhūte kammaniye thite āneñjappatte āsavānaṃ khayāñānāya cittaṃ abhininnāmeti so idaṃ dukkhanti yathābhūtaṃ pajānāti [2] ayaṃ dukkhasamuddhayaoti yathābhūtaṃ pajā- [○] nāti ayaṃ dukkhanirodhoti yathābhūtaṃ pajānāti ayaṃ du- [○]

¹⁴⁴ eds add -va

¹⁴⁵ eds add yathā rogaṃ

¹⁴⁶ kantāramaddhānaṃ ms; kantāradhānamaggaṃ eds

¹⁴⁷ eds add parisandeti

¹⁴⁸ eds add n(a)hāpako vā

¹⁴⁹ eds add vā

¹⁵⁰ eds add na

¹⁵¹ eds add na; PTS(M) omits it

¹⁵² eds add bhikkhu

¹⁵³ jātā ms; jātāni eds

¹⁵⁴ imeva ms; imameva eds

¹⁵⁵ sisam ms; sasiam eds

¹⁵⁶ assa ms; assa nāssa eds; nāssa PTS(M)

¹⁵⁷ eds add vatthena

¹⁵⁸ eds add -na

¹⁵⁹ eds add pi

¹⁶⁰ eds add so

¹⁶¹ eds add tassa

¹⁶² upajjamāne ms; upapajjamāne eds

¹⁶³ VRI adds pe; PTS adds 12 lines of text.

¹⁶⁴ asannadvārā ms.; sannadvārā VRI(ka); sadvārā eds

¹⁶⁵ upajjamāne ms; upapajjamāne eds

¹⁶⁶ eds add pe (PTS two words earlier)

kkhanirodhagāminī paṭipadāti yathābhūtaṃ pajā- [3] nāti ime āsavāti yathābhūtaṃ pajānāti [○] ayaṃ āsavasaṃuddhayaoti yathābhūtaṃ pajānāti ayaṃ āsavaniro- [○] dhoti yathābhūtaṃ pajānāti ayaṃ āsavani- [4] rodhagāminī paṭipadāti yathābhūtaṃ pajānā- [○] ti tassa evaṃ jānato evaṃ passato kāmāsavāpi cittaṃ

vimuccati bhavā- [○] savāpi cittaṃ vimuccati avijjāsavāpi cittaṃ vimucca- [5] ti vimuttasmim vimuttaṃ/bhiti nāṇaṃ hoti khīṇa jāti vusitaṃ brahmacariyaṃ kataṃ karaṇīyaṃ nāparaṃ itthattāyāti pajānāti seyyathāpi bhikkhave pabbatasamkhepe udakarahado accho

Köszönetnyilvánítás

A Székely Nemzeti Múzeum pálmaleveles kéziratáról Kelecsényi Ágnesnek, a MTA KIK Keleti Gyűjtemény osztályvezetőjének köszönhetően szereztem tudomást. A kézirat befotózását Biszak Sándornak (Arcanum, Budapest) és Pálffy Eszternek (Sepsiszentgyörgy), néhány részlet képszerkesztői

utómunkálatait Boér Sebestyénnek (Sepsiszentgyörgy) köszönöm. Az írás számos helyén támaszkodtam Boér Hunor információira és javaslataira; az első függelék teljes egészében az ő munkája. A cikk megírását a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal K-112253 és K-120375 számú projektje támogatta.

Ruzsa Ferenc – Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Távol-keleti Intézet, Buddhológia és Tibetisztika Tanszék, Budapest, Múzeum Körút 4B/230, H-1088; ferenc.ruzsa@gmail.com

Levéltári források

Székely Nemzeti Múzeum intézményi levéltára (SZNM It)

– Alapleltár (a székely közületeknek való 1879-es múzeumátadás leltára), in: *Múzeum: I. 1875–1879. Látogatók könyve; Alapleltár*

– *Cserey-Székely múzeum naplója (CsSzn)* (SZNM It, 1902-1)

Irodalom

ANĀLAYO, Bhikkhu

2019 On the *Mahātanhāsāṅkhaya-sutta*, *The Indian International Journal of Buddhist Studies*, 20, 143–157.

TRECKNER, Wilhelm (ed.)

1888 *The Majjhima-Nikāya*, I, The Pali Text Society, London.

VASADY NAGY Gyula

1877 A „Háromszéki Cserey-múzeum”, *Nemere*, VII/16 (febr. 24.), 61–62.

1877a A székely nemzeti múzeum számára f. év febr. havában beérkezett adományok kimutatása, *Nemere*, VII/19 (márc. 7.), 75.

VRI

1995 *Chattā Saṅgāyana Tipiṭaka 4.0*. Desktop edition, version 4.0.0.15. Vipassana Research Institute, Dhamma Giri.

WYNNE, Alexander

2018 Sāti's Encounter with the Buddha, *Journal of the Oxford Center for Buddhist Studies*, 14, 108–127.

XÁNTUS János

1877 Néhány hét Ceylon szigetén, *Budapesti Szemle*, XIII, 127–150, 292–349; XIV, 120–137, 231–284. / Különlenyomat ebből, Franklin-társulat Nyomdája, Budapest.

Manuscrisul pe foaie de palmier nr. inv. A. 683 al Muzeului Național Secuiesc (Rezumat)

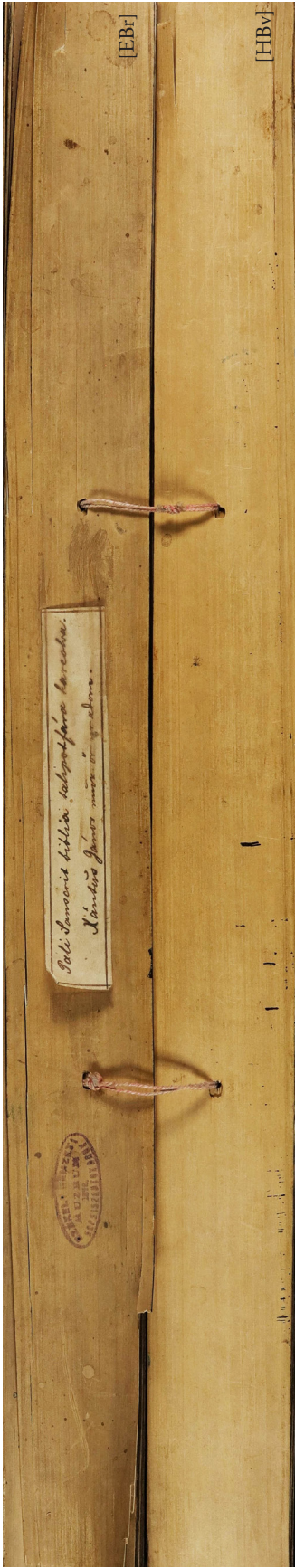
Manuscrisul pe foaie de palmier a fost colectat în 1870, în Ceylon (Sri Lanka), de către János Xántus (1825-1894), fondatorul Parcului Zoologic și al colecției Muzeului Etnografic din Budapesta. Pentru cititorul român: însemnările lui din timpul emigrației pașoptiste l-au inspirat pe Karl May în crearea figurii lui Old Shatterhand, prietenul lui Winnetou. Conform datării lui Xántus, manuscrisul a fost realizat în sec. al XVIII-lea, la comandă regală siameză (din Thailanda). A ajuns în Muzeul Național Secuiesc ca donație a ilustrului savant. Manuscrisul, conținând în prezent 25 de file, trebuia să fi avut inițial o filă în plus. Textul cuprinde un fragment din canonul (budist) pali (prima legătură a *Majjhima-Nikāya*, probabil o a cincisprezecea legătură din textul întreg al *Mūla-paṇṇāsa*), este scris în limba pali, cu caractere khmer mai vechi (*aksar kham*), folosite pentru consemnarea textelor pali inclusiv în Thailanda. Unele locuri din text, diferite de locurile respective ale edițiilor și interpretărilor cunoscute, impun luarea lor în considerare și cu ocazia unei eventuale ediții critice din viitor.

The Palm-Leaf Manuscript A. 683 in the Székely National Museum (Abstract)

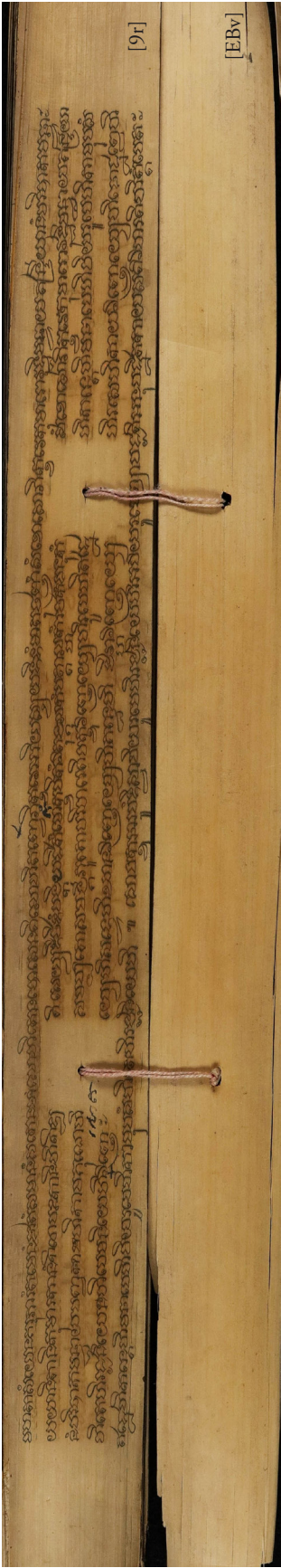
The manuscript was obtained in 1870 from Ceylon by János Xántus (1825–1894), the founder of the Budapest Zoo and the provider of the original collection for the Ethnographic Museum in Budapest. According to him, the manuscript was written in the 18th century for the Siamese king. The bundle of 23 written and two plain covering palm leaves is held together by two strings. Originally it contained one more leaf: folio 8 is missing. The text is part of the Buddhist Pali Canon: it was the fifteenth bundle of the *Mūla-paṇṇāsa*, the first volume of the *Majjhima-Nikāya*. It contains most of MN 38 and 39, the *Mahā-taṇhā-saṅkhaya-sutta* and the *Mahā-Assapura-sutta*. The language is Pali and the script is *aksar kham*, an older style of Khmer script (also used for writing Pali in Thailand). Since the MS contains many readings that differ from the printed editions, some of them very significant and quite convincing, it definitely proves that a new critical edition of the Pali Canon is urgently needed, where this small but important fragment will have to be considered.

Új	Ceruza	Khmer	Latin	kép	Szövegkezdet, PTS oldal/sor	Fotó sorszáma: IMG... a=felül, b=alul
folio-szám		folio-jelzet				
1	17	វា	va		259/13	IMG18a, IMG19b
2	18	វា	vā		260/10	IMG19a, IMG20b
3	19	វិ	vi		261/7	IMG20a, IMG21b
4	20	វិ	vī		261/32	IMG21a, IMG22b
5	21	វូ	vu		262/27	IMG22a, IMG23b
6	22	វូ	vū		263/19	IMG23a, IMG24b
7	23	វេ	ve		264/18	IMG24a, IMG25b
[8]	hiányzik	[វៃ]	[vai]		265/11	
9	1	វ៉ៃ	vae		266/7	IMG02a, IMG03b
10	2	វោ	vo		267/3	IMG03a, IMG04b
11	3	វ៉ា	vaṃ		267/34	IMG04a, IMG05b
12	4	វា	vaḥ		268/24	IMG05a, IMG06b
13	5	សា	sa		269/15	IMG06a, IMG07b
14	6	សា	sā		270/9	IMG07a, IMG08b
15	7	សិ	si		271/7	IMG08a, IMG09b
16	8	សិ	sī		272/8	IMG09a, IMG10b
17	9	សូ	su		272/35	IMG10a, IMG11b
18	10	សូ	sū		273/24	IMG11a, IMG12b
19	11	សេ	se		274/12	IMG12a, IMG13b
20	12	សៃ	sai		275/6	IMG13a, IMG14b
21	13	សៃ	sae		276/1	IMG14a, IMG15b
22	14	សោ	so		276/33	IMG15a, IMG16b
23	15	សំ	saṃ		277/28	IMG16a, IMG17b
24	16	សា	saḥ		278/31–279/33	IMG17a, IMG18b

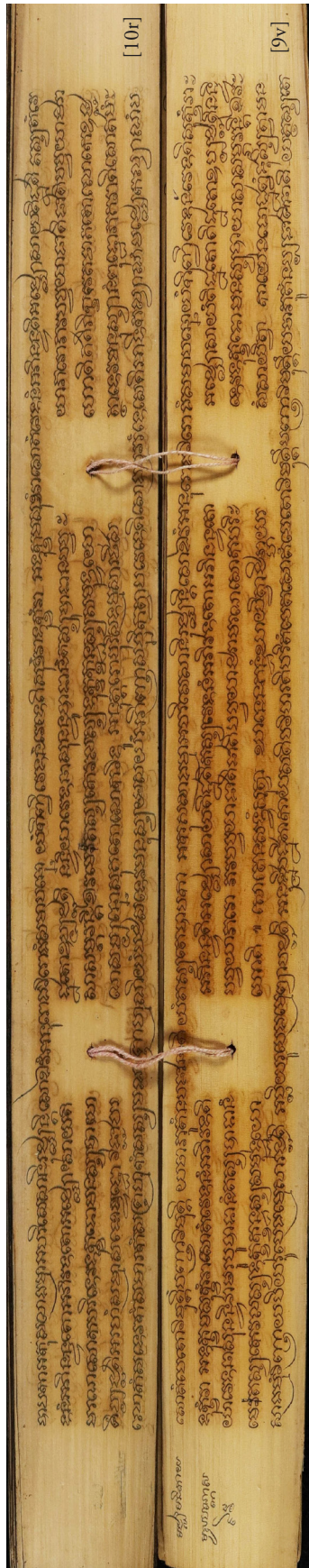
1. táblázat A kézirat, a PTS kiadás és a fakszimile konkordanciája

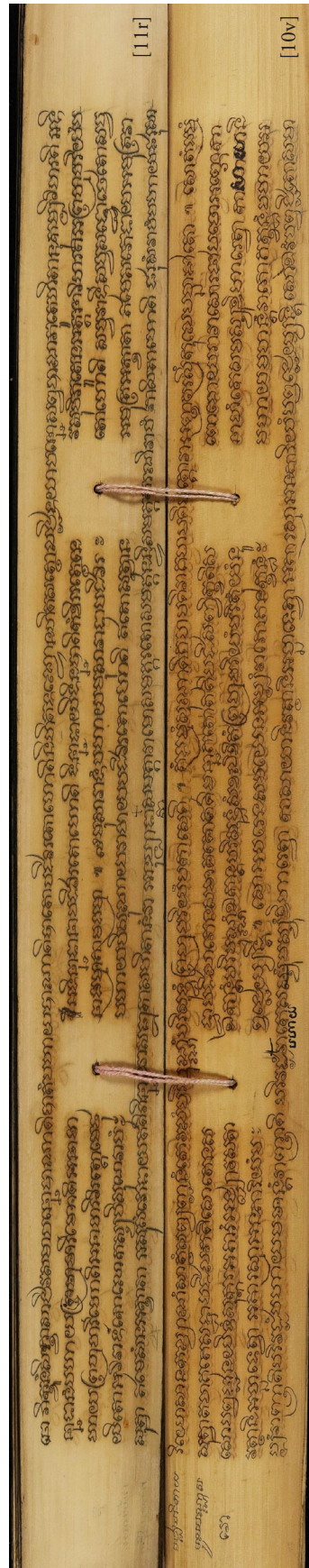
1. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) borító-levelei (külső oldalak; fakszimile), IMG01

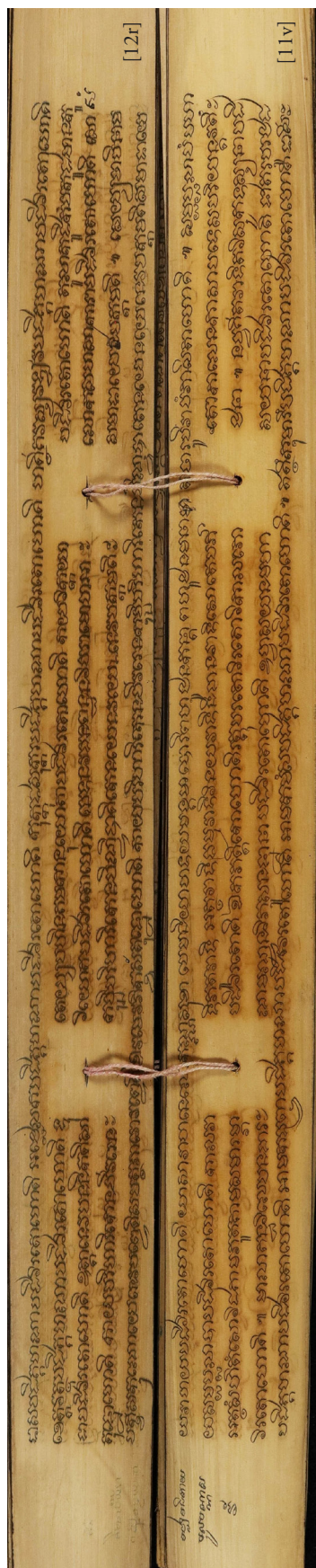
2. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG02

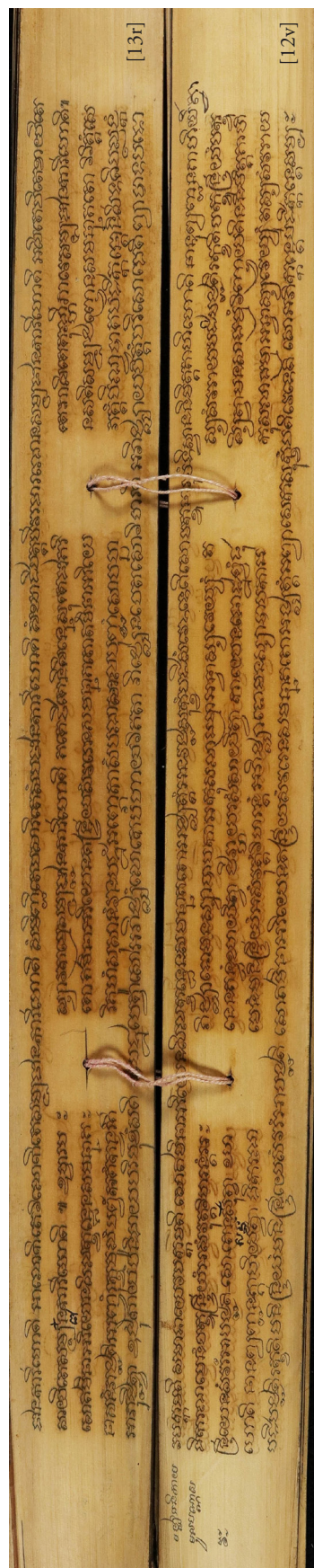
3. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG03

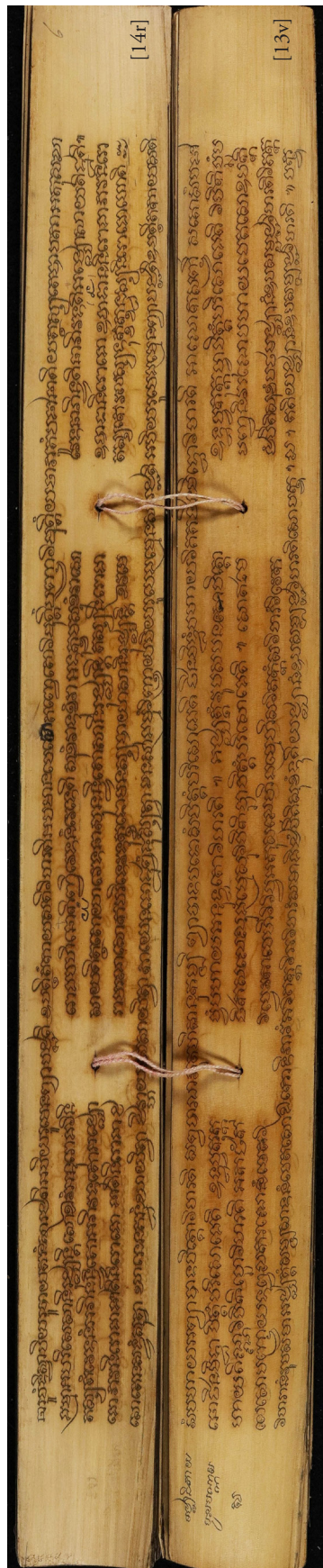
4. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG04

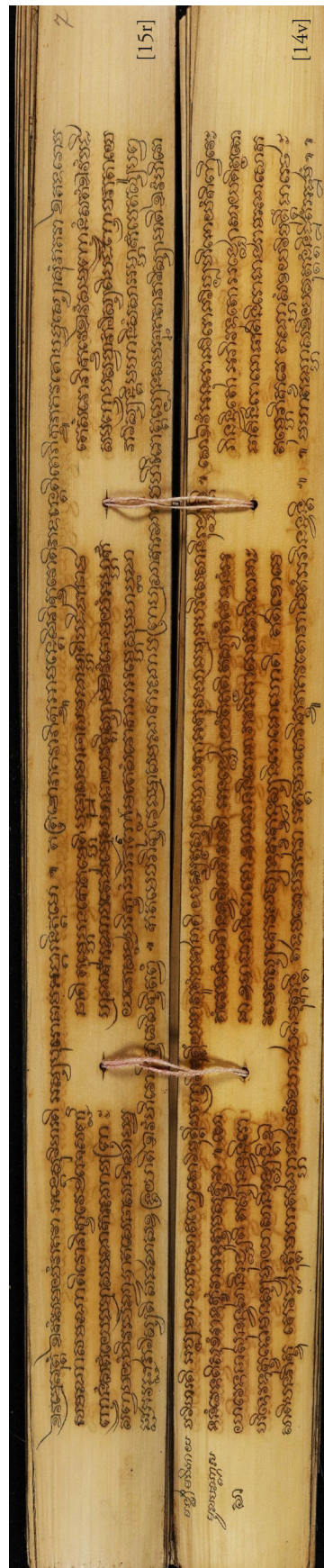
5. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG05

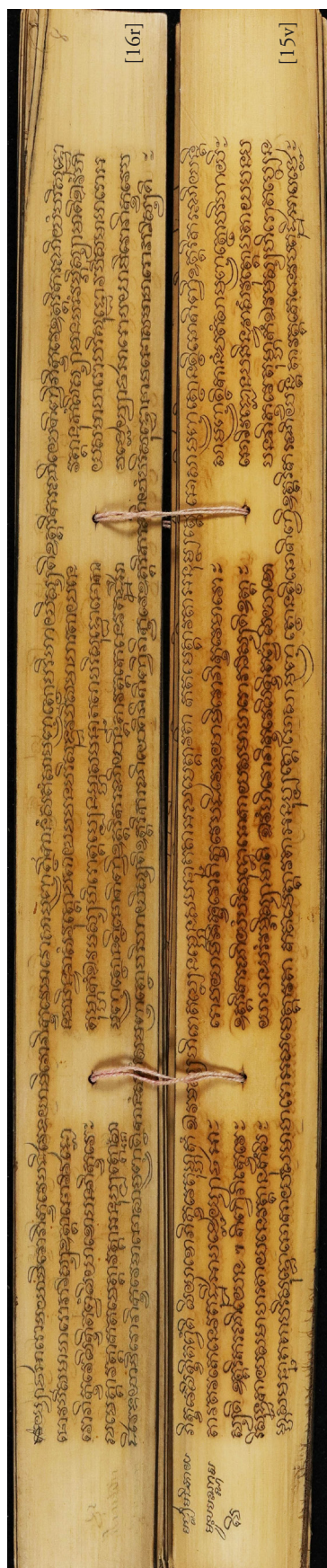
6. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG06

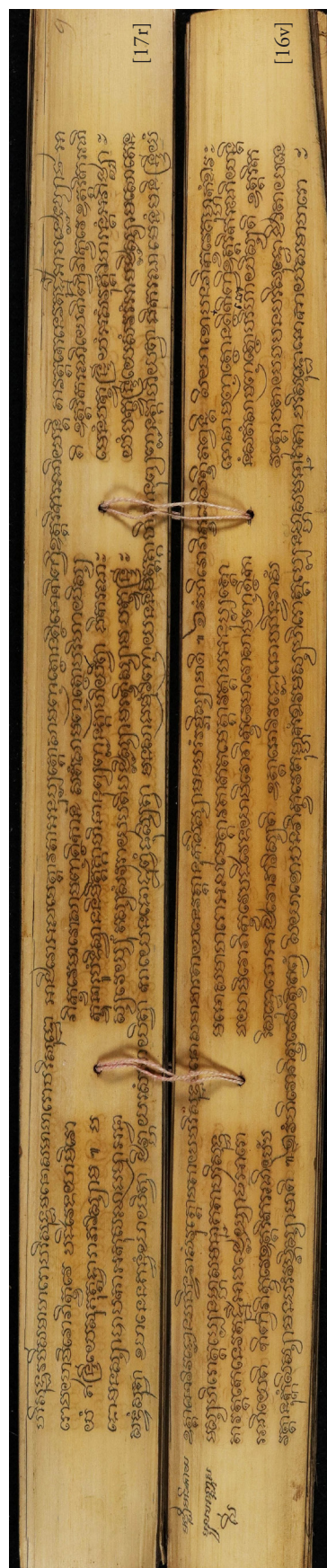
7. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (faksimile), IMG07

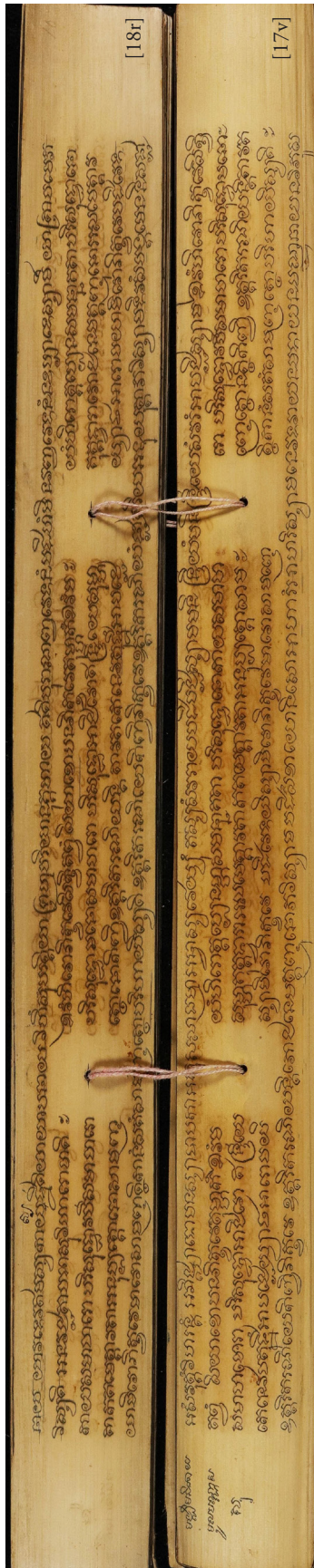
8. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (faksimile), IMG08

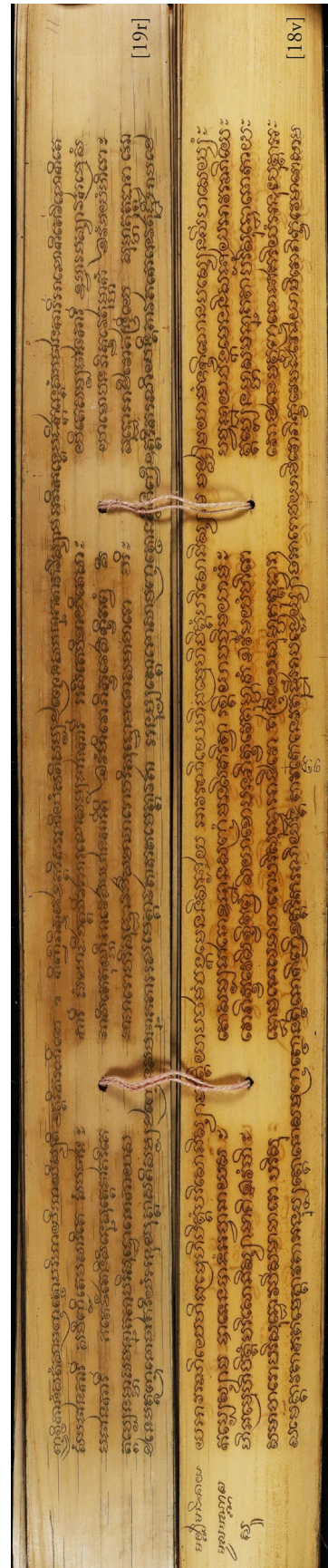
9. ábra A kézirat (SZNM, K. A. [c.] 683) jelenleg (faksimile), IMG09

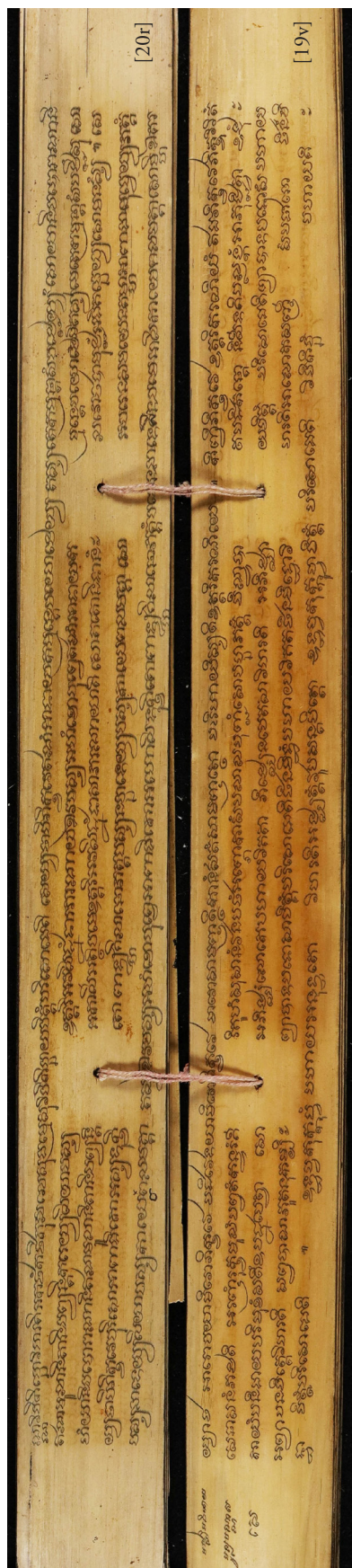
10. ábra A kézirat (SZNM, K. A. [c.] 683) jelenleg (faksimile), IMG10

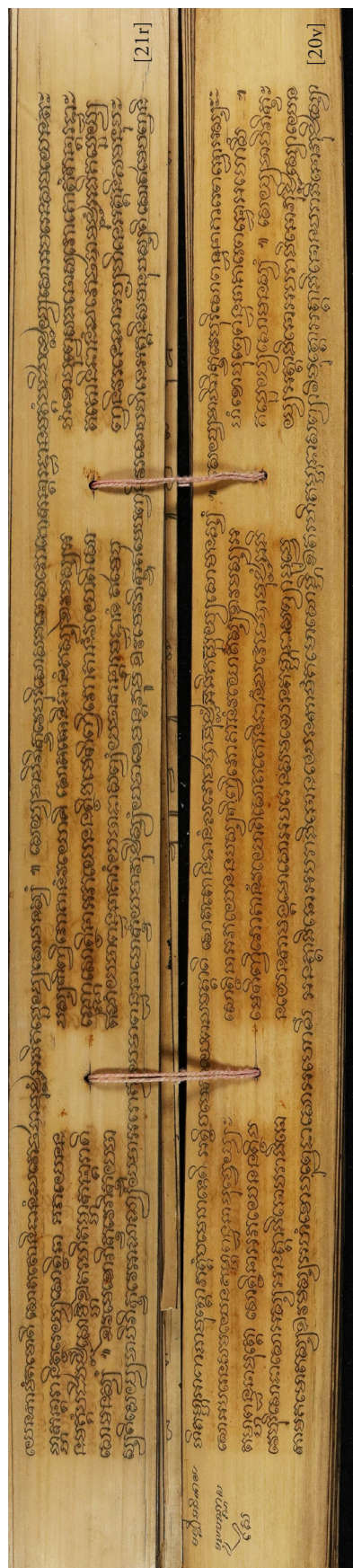
11. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG11

12. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG12

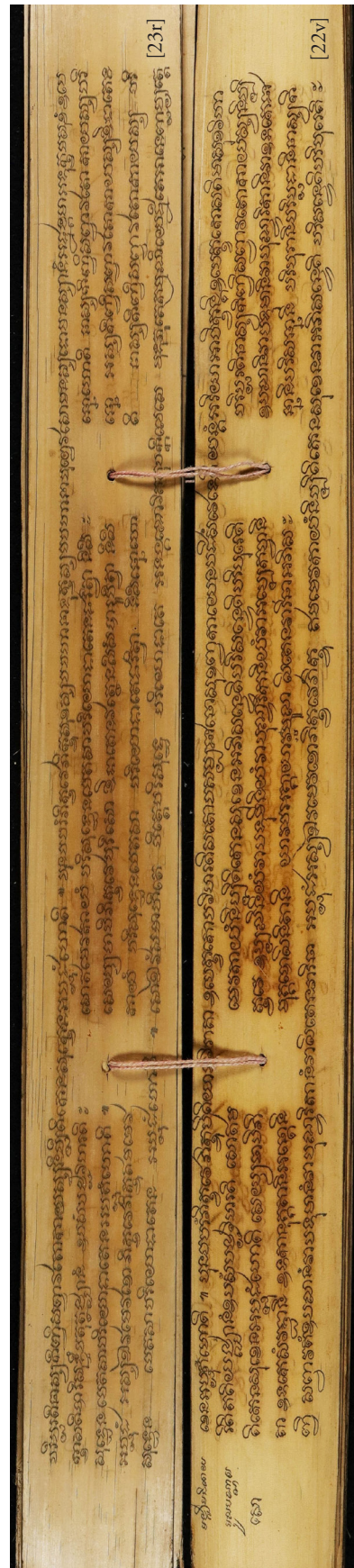
13. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG13

14. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG14

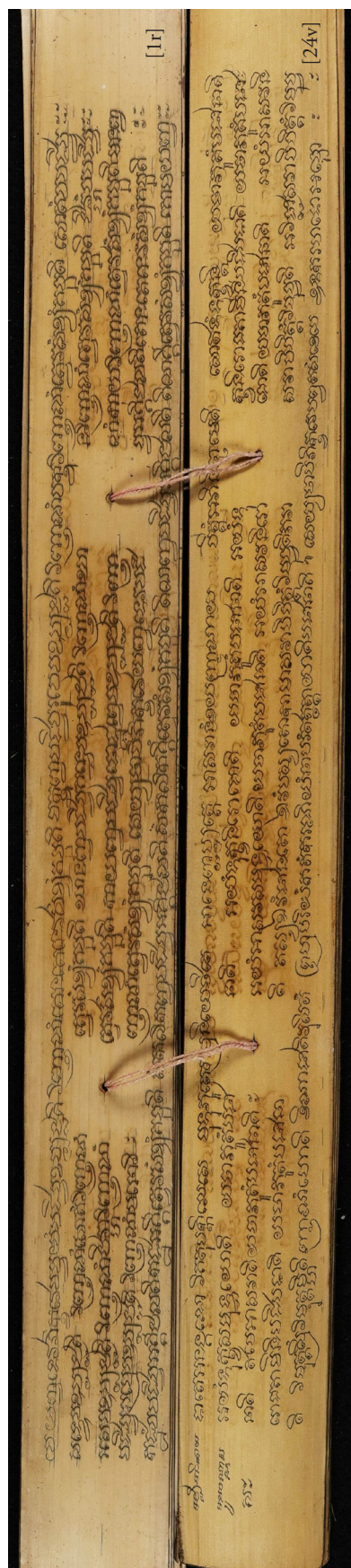
15. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (faksimile), IMG15

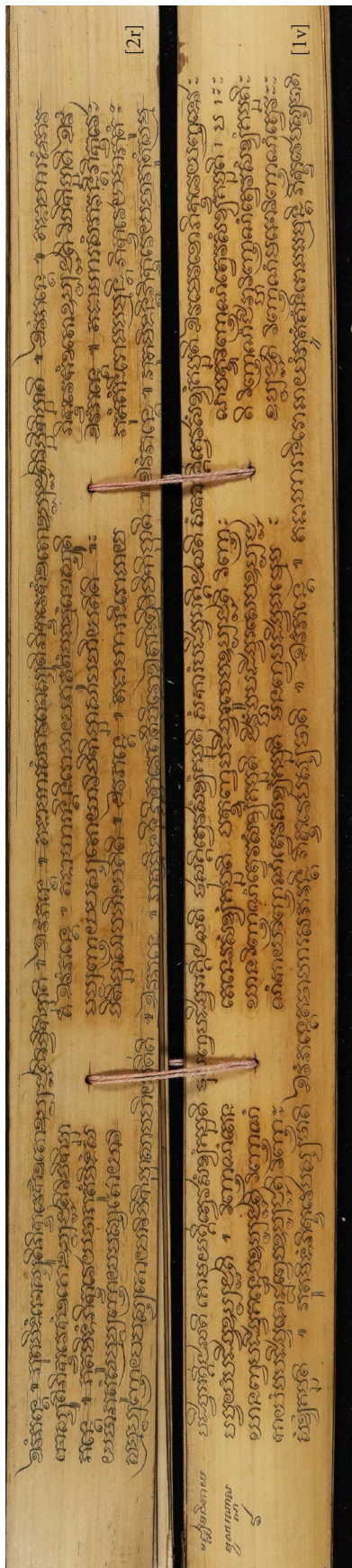
16. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (faksimile), IMG16

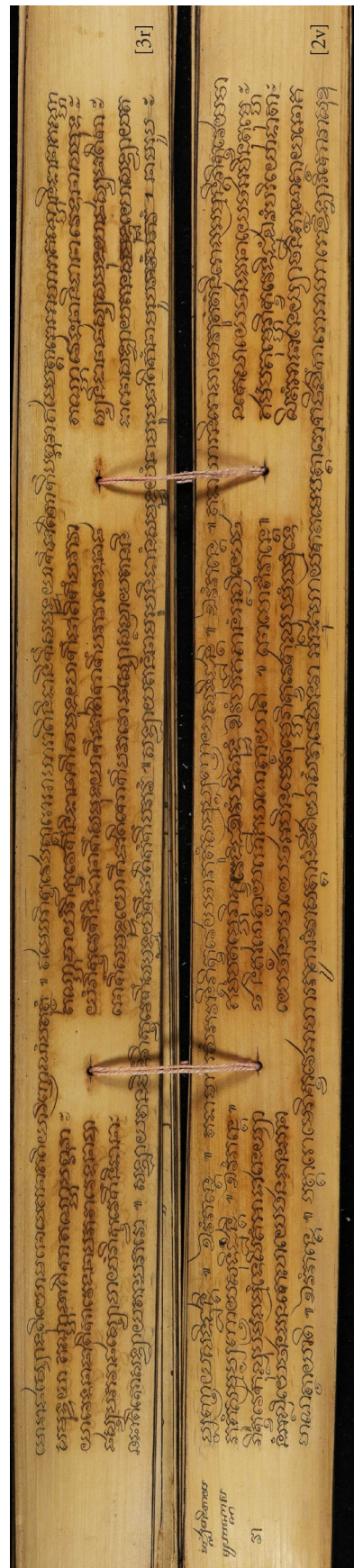
17. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG17

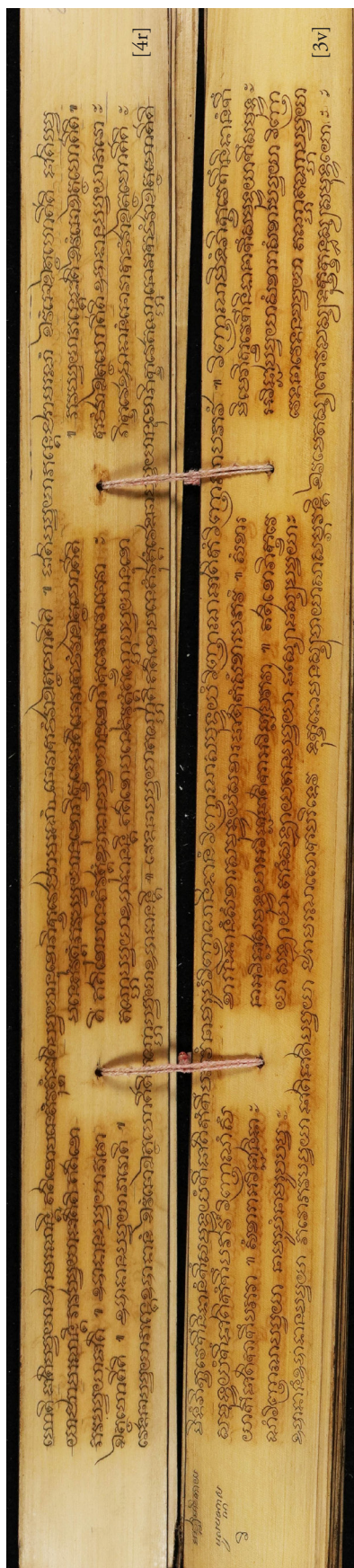
18. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG18

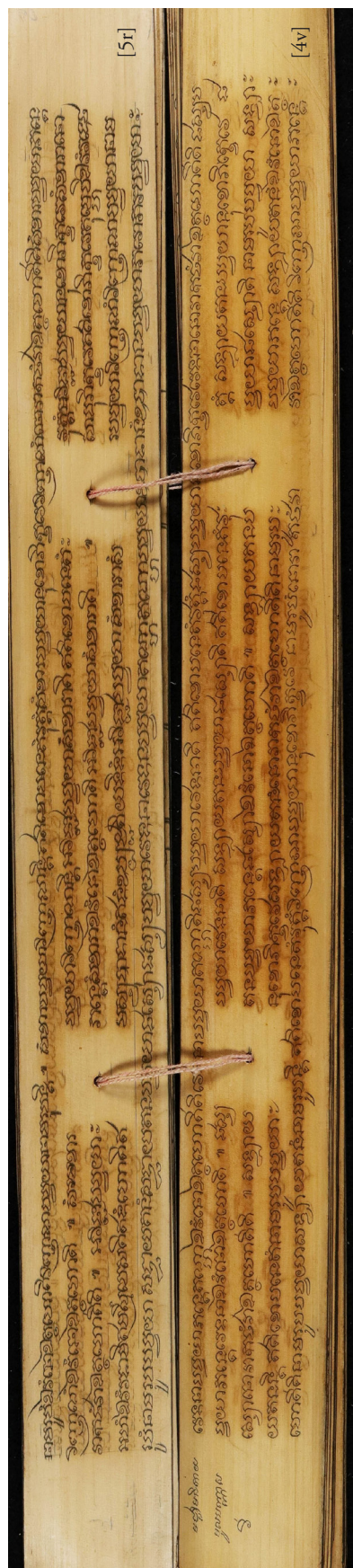
19. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG19

20. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG20

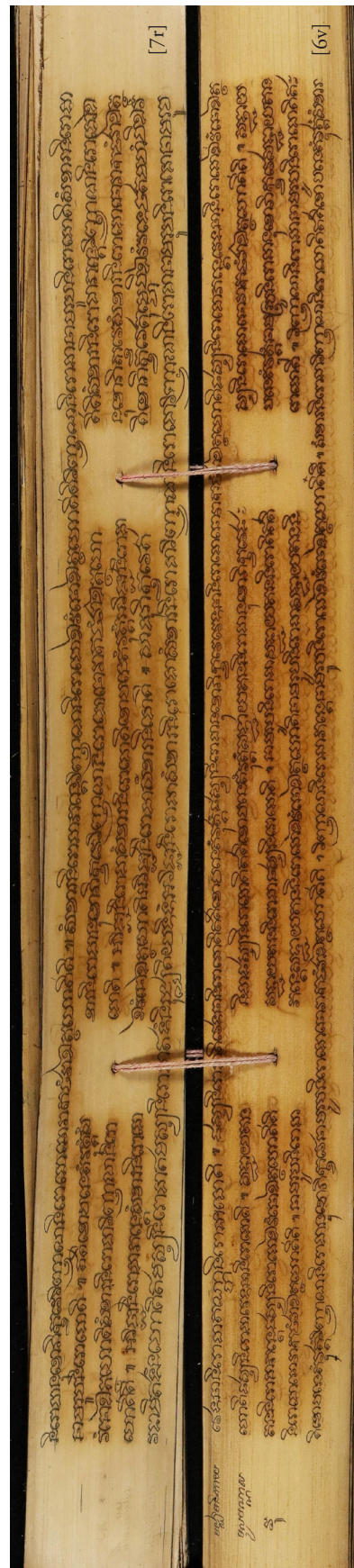
21. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG21

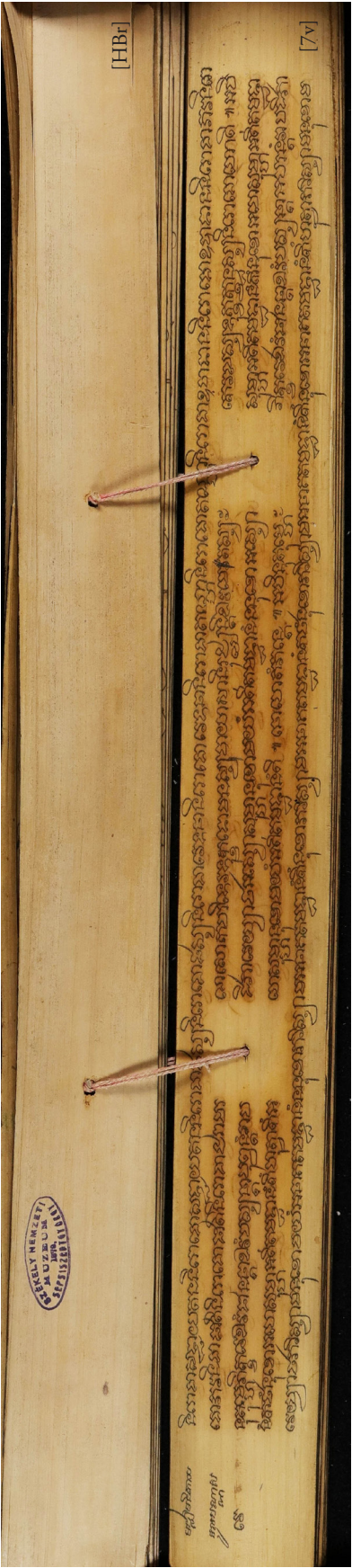
22. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG22

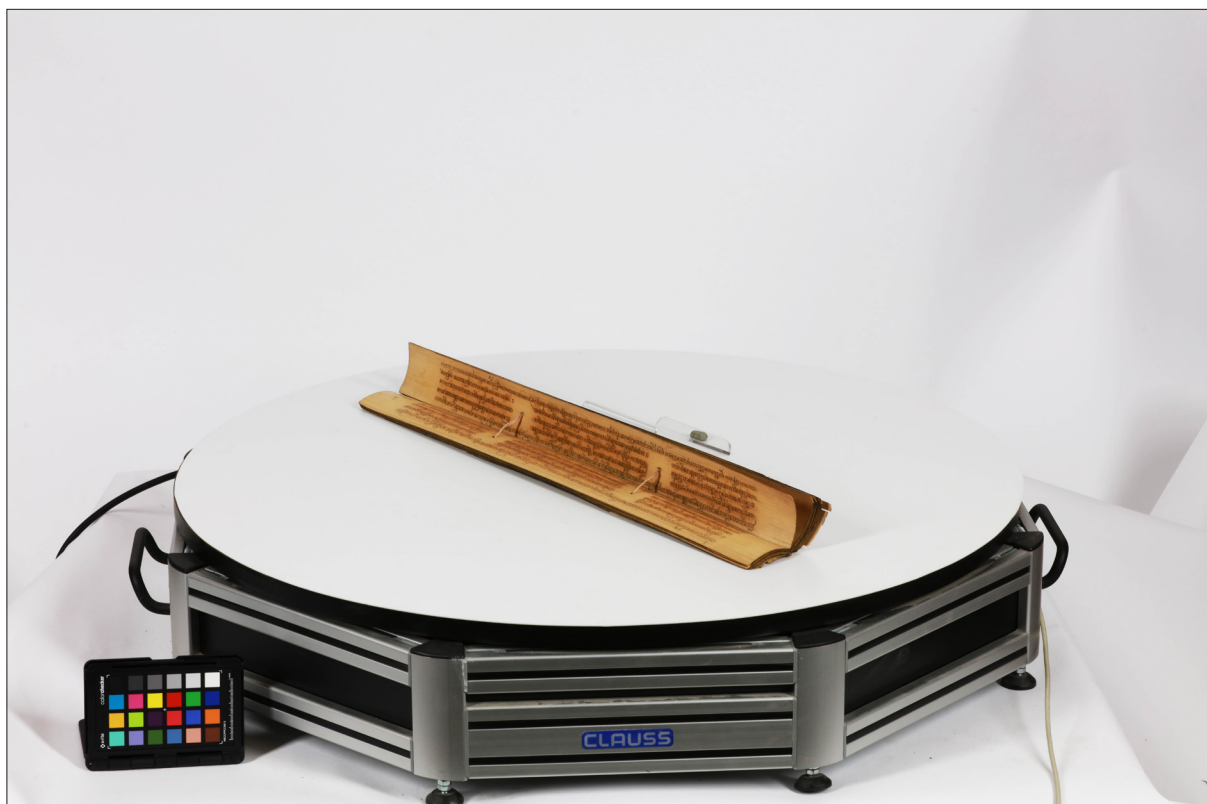
23. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile, IMG23

24. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile, IMG24

25. ábra A kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683) jelenleg (fakszimile), IMG25

26. ábra A zsinegekkel jelenleg rossz oldalról átkötött kézirat (SZNM, K, A. [t.] 683), a 9. és a 10. folio (a javasolt restitutív új számozással a [17v] és a [18r] oldalak) között kinyitva (fotó: Arcanum)

